

เปรียบเทียบโลกทัศน์ชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจากนิทานพื้นบ้าน

การเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้าน เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนิทานพื้นบ้านของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ๒ กลุ่ม ในท้องถิ่นเดียวกัน คือ กลุ่มชาวไทยพื้นราบและกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดตาก ทั้งนี้ด้วยจุดประสงค์ที่จะศึกษา "โลกทัศน์" ที่ปรากฏให้เห็นในนิทานพื้นบ้านของชาวไทยพื้นราบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันกับโลกทัศน์ของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ และความคล้ายคลึงนั้นเป็นลักษณะที่เป็นอิทธิพลต่อกันหรือไม่ หรือความคล้ายคลึงนั้น เป็นเพียงลักษณะสากลของมนุษยชาติ

วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๐: ๑๖๖-๑๖๘) ได้สรุปลักษณะของปรัชญาไว้มสามประการ คือ มีลักษณะวิพากษ์ (Critical) ปัญหาปรัชญาเป็นปัญหาพื้นฐานและปรัชญาแสวงหาโลกทัศน์

เกี่ยวกับเรื่องการแสวงหาโลกทัศน์โดยอาศัยปรัชญานั้น ท่านได้กล่าวว่า ลักษณะของปรัชญาที่วิเคราะห์วิจารณ์หรือถกเถียงกันในปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ จะทำให้คนเรามี "จุดยืน" เป็นพื้นฐานรองรับความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่มีคงชัดเจนขึ้น ปรัชญาจะช่วยขจัดความขัดแย้งในความเชื่อต่าง ๆ และทำให้ความเชื่อของเราเป็นระบบอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือ ปรัชญาช่วยเรา "เจาะเกราะ" ช่วยให้เรามองเห็นโลกทัศน์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง "ความเชื่ออันเป็นระบบ" ทัศนะพื้นฐาน อันเป็นก้วกำหนดทิศทางของชีวิต ของแต่ละคน ตลอดจนทิศทางของสังคมมนุษย์" ได้ลองแท้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แนวทางการแสวงหาโลกทัศน์ของประชาคม ๒ กลุ่ม จากนิทานพื้นบ้านครั้งนี้ จะอาศัยการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์จากปัญหาปรัชญาอันได้แก่ปัญหาพื้นฐานใหญ่ ๆ ๓ สาขา คือ อภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ (Epistemology) และจริยศาสตร์ (Ethics) เป็นสำคัญ ทั้งนี้ได้จัดจำแนกประเด็นดังกล่าวข้างต้นไว้เป็นหมวดหมู่ตามแนวทางการศึกษาโลกทัศน์ของนักมนุษยวิทยา ที่อาศัยมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการศึกษากังต่อไปนี้ คือ

- ก. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ (Man and Man)
 ข. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ (Man and Nature)
 ค. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (Man and the Supernatural)

สำหรับปัญหาพื้นฐานทางปรัชญานั้น ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงทุกปัญหา หากจะพิจารณาเฉพาะปัญหาสำคัญที่ปรากฏให้เห็นในนิทานพื้นบ้านและมีส่วนช่วยให้เราเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านทั้ง ๒ กลุ่มนี้ได้ดีขึ้นเท่านั้น โดยจะไต่ถามกล่าวที่ละประเด็น และเมื่อได้พิจารณาปัญหาพื้นฐานเหล่านี้ครบทุกประเด็นแล้ว จึงจะกล่าวสรุปเปรียบเทียบโลกทัศน์โดยส่วนรวมของประชาคม ๒ กลุ่มนี้ในภายหลัง ทั้งนี้ได้จัดทำแบบสำรวจเปรียบเทียบประกอบการพรรณนาความคืบหน้าในภาคผนวก ก.

ก. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ (Man and Man)

๑. สถานภาพของมนุษย์

๑.๑. ธาตุแท้ของมนุษย์คืออะไร

ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ออกสงสัยไม่ได้ว่า ข้อมูลทางผัสสะเท่าที่ปรากฏนั้น เป็นความรู้ที่ตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ อะไรคือเนื้อแท้หรือธาตุแท้ของมนุษย์ มนุษย์ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านที่รวบรวมได้นั้น พบว่า ชาวไทยภูเขาเขมรและชาวไทยพื้นราบ ต่างก็มีทัศนะต่อปัญหาเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์คล้ายคลึงกัน คือ มีความเห็นเป็นแบบทวินิยม (dualism) ที่ถือว่ามนุษย์ได้รับการปรุงแต่งขึ้นมาจากส่วนประกอบ ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ กาย ซึ่งเป็นรูปหรือสสาร มีลักษณะสำคัญคือ เป็นสิ่งที่ครองที่ ครองเวลา และสามารถรู้จักได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และอีกส่วนหนึ่งได้แก่ จิตหรือวิญญาณและขวัญ ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นอสสาร มีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่กินเนื้อที่และสังเกตไม่เห็น เนื้อหานิทานบางเรื่องได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะต่อธาตุแท้ของมนุษย์เพียงแง่มุมเดียว แต่ก็มีนิทานจำนวนหลายเรื่องที่สื่อถึงทัศนะแบบทวินิยม (dualism) คือ ประกอบด้วยกายและจิตได้อย่างเด่นชัด

ธาตุแท้ของมนุษย์คือกาย

นิทานพื้นบ้านที่สะท้อนทัศนะต่อธาตุแท้ของมนุษย์ว่าประกอบด้วยกายนั้น อาจคิดเป็น
อัตราส่วนระหว่างนิทานชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ: นิทานชาวไทยพื้นราบ ได้เท่ากับ
๕ เรื่อง ต่อ ๔ เรื่อง (ภูมิภาคผนวก ค.) ในจำนวนนี้ได้แก่นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๔,
๒๖, ๓๒, ๓๕, ๔๗, ๔๘, ๕๔, ๕๕, ๖๑ และนิทานชาวไทยพื้นราบเรื่องที่ ๓, ๘, ๑๑ และ ๑๒
อาจกล่าวพอสังเขปได้ดังนี้ คือ

นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๔๗ กล่าวถึงกำเนิดมนุษย์สมัยแรกเริ่มว่า ยังมีมนุษย์อยู่
เพียงไม่กี่คน การพักอาศัยก็ใช้วิธีซุกหลุมอยู่ หากแต่สมัยนั้นแสงแดดส่องแรงกล้ามาก เมื่อไม่
สามารถทนทานความร้อนนั้นได้ หญิงชายพี่น้องคูหนึ่งจึงขึ้นไปร้องขอน้ำฝนจากพระเจ้า การณ์
กลับปรากฏว่า สายฝนได้ตกลงไหลลงมามากเกินต้องการ ช้ำยังท่วมโลกพามวลมนุษย์จ่อมจม
เกือบสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ เหลือเพียงพี่น้องคูนี้ที่ได้อยู่ร่วมกันเพื่อค้ำรงเผ่าพันธุ์ แต่กลับกลายเป็นว่า
กลดคลุกออกมาเป็นผลน้ำเต้า ด้วยความอับอายจึงนำผลน้ำเต้าไปทิ้งซุกซ่อน แม้พระเจ้าตรัส
ถามก็ไม่ยอมบอกความจริง ต่อเมื่อพระองค์บันดาลฝนฟ้าให้ตกลงมาเจ็งบอง น้ำเต้าจึงลอย
ออกมาปรากฏแก่สายตา และเมื่อบรรดานกหนูทั้งหลายไปเจาะ มนุษยชาติเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ
จึงได้ถือกำเนิดขึ้น

นิทานเรื่อง "กำเนิดมนุษย์" สามารถชี้ให้เห็นความคิดเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์ว่า
คือ กายหรือสสาร ได้แจ่มชัดมาก ไม่ว่าจะเป็นน้ำเต้าหรือมนุษย์ซึ่งมีลักษณะเป็นสิ่งครองที่ คือ
เมื่อน้ำเอ่อขึ้นก็ลอยฟ่องออกมาปรากฏและ เมื่อบรรดานกหนูทั้งหลายพากันไปเจาะ ไปไขน้ำเต้า
มวลมนุษย์ก็ออกมา หรือเป็นสิ่งครอง เวลาคือมีปรากฏอยู่เพียงชั่วเวลาใด เวลาหนึ่งไม่คงอยู่
เป็นนิรันดร เฉกเช่นมนุษย์ที่ถูกน้ำท่วมทำลายชีวิตให้พินาศเสื่อมไป

ในนิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๔๘ ที่กล่าวถึง หิ้งอ ซา ทรงสร้างมนุษย์ให้มาอยู่ในโลก
โดยให้เกิดในผลน้ำเต้า และออกมาได้โดยความช่วยเหลือของนกนั้น ก็แสดงให้เห็นทัศนะต่อ
มนุษย์ในลักษณะที่เป็นสสารครองที่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งได้เช่นกัน

แง่คิดหานองนี้ สามารถพบได้อย่างชัดเจนอีก ในนิทานชาวมูเซอ เรื่องที่ ๒๖, ๓๒, ๓๕ ที่กล่าวถึงบิดาฆ่าบุตรสาวกินแกมมเหศวร เพราะความมึนเมาขาดสติ และนิทาน เรื่องที่ ๔ ที่บิดาทักสินใจฆ่าบุตรสาวเพื่อตัดสินปัญหา ค่ายไม่รู้จะยกลูกสาวให้ใครก็ กายของบุตรสาวได้ถูกทำลายให้เสื่อมสลายสิ้นสภาพการคงอยู่ ไม่เหลือให้เป็นถึงครองเวลา หรือปรากฏรูปลักษณะให้สามารถรู้จักได้ค่ายประสาธน์สัมผัสทั้ง ๕ อีกต่อไป

ตัวอย่างที่พอเห็นได้อีกก็อนิทาน เรื่องที่ ๕๔, ๕๕ และ ๖๐ นิทาน เรื่องที่ ๕๔ ได้กล่าวถึงพระเจ้าหน้าสีว่า ทรงจำแดงองค์เป็นมนุษย์มาในโลก เพื่อแนะนำวิถีรักษาความเจ็บป่วยให้ชายซึ่ง เป็นคนดี ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม การจำแดง เป็นมนุษย์ยอม เน้นถึงการครองที่หรืออย่างน้อยการพูดถึงที่อยู่ของมันก็มีความหมาย นอกจากนี้พระเจ้ายังสามารถแปลงองค์ เป็นมนุษย์ให้สามารถสัมผัสได้ค่ายประสาธน์สัมผัส เช่น หูที่ได้ยินเสียงพูดหรือกาที่มองเห็น เป็นต้น

ในนิทาน เรื่องที่ ๕๕ ที่น้องสองคนคือพระพุทธรเจ้าและน้อง ไก่ เกิดเรื่องไม่พอใจกัน ทั้งสองจึงออกจากโลกนี้ไป และพวกคนส่วนหนึ่งตามไปค่าย อีกส่วนหนึ่งให้อยู่ในโลกนี้

การอยู่ในโลกนี้หรือออกไปจากโลกนี้ ย่อมส่อสะท้อนให้รู้สึกถึงสิ่งสัมผัสได้มีตัวตน ในช่วงเวลานั้น ๆ แม้จะเป็นเพียงการประมาณว่า "สมัยก่อน" กับ "เดี๋ยวนี้" ก็ตาม

นิทานชาวมูเซอ เรื่องสุดท้ายที่จะยกมากล่าวสนับสนุนคือ นิทาน เรื่องที่ ๖๐ ซึ่ง กล่าวถึง นามื่อนาหะ และ เคาะสือแฉะ ว่าเคยมีตัวตนอยู่ในโลกมนุษย์ แต่ด้วยความเบื่อหน่ายมนุษย์ที่ประพฤติดนไม่ดี นามื่อนาหะจึงพาตัว เคาะสือแฉะ ไปอยู่โลกอื่น ตัวตนหรือกายของ เทพทั้งสองจึงสูญไปจาก โลกแห่งผัสสะ

จะ เห็นได้ว่านิทานชาวมูเซอทั้ง ๔ เรื่องที่ยกมาถกใจความพอสังเขปข้างต้นนี้ เป็นนิทานที่สะท้อนทัศนะต่อธาตุแท้ของมนุษย์กันชีวภาพหรือกายภาพเพียงแง่มุม เดียวเท่านั้น ต่างกับนิทานพื้นบ้านของชาวพื้นราบที่สามารถชี้ให้เห็นทัศนะที่เป็นแบบทวินิยม (dualism) ได้ครบถ้วน ดังนั้นสำหรับนิทานชาวพื้นราบที่พาพิงถึงธาตุแท้ของมนุษย์ก็คือกายหรือสสารนั้น จะขอยกไปกล่าวรวมในหัวข้อต่อไป

ธาตุแท้ของมนุษย์ประกอบกายทิวิภาค

จากผลการค้นคว้าครั้งนี้ ปรากฏว่ามีนิทานชาวไทยภูเขาม้าเขมรอยู่ ๕ เรื่อง และนิทานชาวไทยพื้นราบอีก ๖ เรื่อง ที่สะท้อนให้เห็นความคิดคอบัญหาเรื่องความเป็นจริงแบบทวินิยม คือ ธาตุแท้ของมนุษย์ประกอบกายและจิต

นิทานชาวพื้นราบเรื่อง "ราหูอมจันทร์" (พ.๓) เป็นเรื่องของพี่น้องคู่หนึ่ง ทะเลาะวิวาทกัน และต่างก็สะสมความอาฆาตแค้นไว้นั่นหว่าอก เมื่อต่างคนต่างสิ้นชีวิต สูญรูปกายไป วิญญาณจึงไปเกิดเป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์จ้องเวรจ้องกรรมกันต่อไป

ลักษณะความเชื่อที่ว่า ยังมีความจริงอีกอันหนึ่งนอกเหนือไปจากสสาร แต่เป็นความจริงซึ่งไม่มีตัวคนไหนมองเห็นหรือจับต้องได้นี้ สามารถพบได้ในนิทานอีกหลายเรื่อง เช่น นิทานชาวพื้นราบเรื่องที่ ๑๑ และ ๑๒

ในนิทานเรื่องที่ ๑๒ ภรรยาหลวงได้ถูกภรย้าน้อยกลั่นแกล้งจนถึงแก่ชีวิตและเมื่อกายเสื่อมสภาพต้องไปเกิด เป็นปลาหมึกของ ก็ยังถูกราวีฆ่าสองฆ่าสามต้องไปเกิด เป็นเต่าทอง และคนโพธิ์ไทย ท่านอง เกี่ยวกันกับนาง เมรี (พ.๑๑) ที่อาฆาตแค้นพระรด ผู้ทอดทิ้งให้นางไว้ให้อาลัยรักจนอกแตกตาย ก่อนตายนางจึงอธิษฐานขอให้กรรมตามสนองพระรดบ้างในชาติหน้า แล้วนาง เมรีจึงไปเกิด เป็นนางมโนราห์ให้พระสุธนหรือพระรดในชาติก่อนกันคนตามหาด้วยความรักในท่านอง เกี่ยวกัน

สิ่งทีนิทานเรื่อง "นางสิบสอง" "ราหูอมจันทร์" และ "นางอุทลลา" แสดงให้เห็นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับก็คือ เมื่อกายดับสูญ วิญญาณอันเป็นส่วนประกอบด้วยอีกภาคหนึ่งนั้นก็จะออกจากร่างไปจุติ

นิทานเรื่อง "เจ้าสุวัตรนางบัวคำ" จะช่วยชี้ให้เห็นความเชื่อเรื่องจิตหรือวิญญาณได้แจ่มชัดมากขึ้น เรื่องมีอยู่ว่าหลังจากที่พระธานียกนางบัวคำให้แล้ว เจ้าสุวัตรก็ได้พานางออกติดตามหาอาชญากรรมของพระองค์ซึ่งถูกยักษ์พาไป แต่บังเอิญพลาดท่าเสียที่ถูกพรานป่ายิงสิ้นพระชนม์ นางบัวคำจึงสั่งเสียวิญญาณพระสวามีให้รักษากายไว้ให้ค้อย่าให้เน่าเหม็น แผลงวันหนอนอะไรก็อย่าให้มาไต่ตอม แล้วนางจึงกลับไปขอความช่วยเหลือจากพระธานี เจ้าสุวัตรจึงฟื้นคืนมาได้ในที่สุด

จากเรื่องที่ได้อ่านมากแล้ว เราจะพบว่า หลังการ เลื่อมสลายทางกายภาพและวิญญาณ ออกจากร่าง ไม่ว่าวิญญาณเหล่านี้จะไปจุติใหม่ วิญญาณจะกลับคืนเข้าร่างเดิมได้ หรือวิญญาณ อาจจะไม่ไปจุติ แต่ไปสถิตย์ ณ ที่ใดที่หนึ่ง เช่นถ้ำ ในนิทานเรื่องที่ ๑๖ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่สะท้อน ให้เห็นทัศนะความเชื่อที่ว่า คนเรามีอัครตา (self) อยู่ ๒ อย่าง คือ อัครตาทายภาพ (physical self) กับอัครตาดิจภาพ (mental self) ซึ่งอยู่เบื้องหลังหรืออยู่ภายใน อัครตาทายภาพทุก ๆ อัครตาทั้งสิ้น

นอกจากจิตหรือวิญญาณหลังการสิ้นชีวิตของมนุษย์แล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องขวัญปรากฏ ให้พบเห็นในนิทานชาวพื้นราบเรื่องที่ ๑๑ และ ๓๓ อีกด้วย เมื่อนางมัทรีกลับจากการหาผลไม้ ในป่าและพบว่าลูกน้อยทั้งสองของนาง ได้หายไป นางถึงกับร่ำไห้จนสิ้นสติ เมื่อฟื้นขึ้นมาก็มีอาการ "เสียขวัญ" ต้องทำพิธี "เรียกขวัญ" ให้กลับคืนมา หรือเมื่อนางมโนราห์ (พ.๑๑) หนีจากการ ถูกนุชชายผู้กลับคืนสู่บ้าน เมืองของนาง และเหตุการณ์หลังจากที่นางและพระสุชนได้กลับมาครองรัก กันด้วยความเข้าใจที่ถี่ถ้วนแล้ว พระราชบิดาก็ได้จัดพิธี "เรียกขวัญ" ให้ การเรียกขวัญแสดงถึง ความเชื่อในการมี "จิตใจ" นอกเหนือไปจาก "กาย" ซึ่ง เมื่อยังมีชีวิตอยู่ส่วนที่เป็นจิตก็แสดง ออกในรูปของ เจตภูมิจิตหรือขวัญ

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกายนั้น มีนิทานอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่อง "พญา - เวสสันดร" (พ.๓๓) สามารถสะท้อนถึงทัศนะของชาวบ้านที่เป็นทำนอง เกี่ยวกันกับพุทธปรัชญา ได้เป็นอย่างดี

เรื่องมีอยู่ว่าปู่พราหมณ์ (ชูชก) ได้มาขอพระราชโอรสและพระราชธิดา (กัณหา-ชาลี) จากพญาเวสสันดร ขณะที่นางปะที้ออกไปเสาะหาอาหารในป่า เมื่อพญาเวสสันดรราชทานให้แล้ว ปู่พราหมณ์ได้ลอบใจพญาเวสสันดรโดยการจับกัณหาชาลีมัด และเขียนชื่ออย่าง โทคร้ายทารุณต่อเบื้อง พระพักตร์

การทำ "ทาน" โดยการให้บุตรธิดาของพญาเวสสันดร สามารถชี้แนะให้เห็นว่า ชาติแท้ของมนุษย์นั้นมีร่างกายเพียงลำพัง หากยังประกอบด้วยจิตอีกส่วนหนึ่ง นอกจากนั้น กายยังเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน ดังนั้นจึงไม่ควร เอาจิตไปยึดมั่นกับสังขารภายนอก ตรงกันข้ามต้องทำจิตให้

ผ่องแผ้วบริสุทธิ์ เป็นอิสระจากกิเลสหรือวิชาทั้งปวง จิตนั้นสำคัญกว่ากาย เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ของกายนั้น เกิดขึ้นจากจิตสั่งทั้งสิ้น ถ้าจิตดีพฤติกรรมกายก็ดีด้วย และเมื่อกายสูญแล้ว ก็จะได้ไปเกิดในสุคติภูมิ แต่ถ้าจิตชั่วพฤติกรรมกายก็ย่อมจะชั่วด้วย เมื่อสิ้นชีวิตก็ต้องไปอยู่ในภูมิตรงกันข้าม คือ นุคติภูมิ

แนวคิดท่านองนี้ อาจพบได้ในนิทานมูเซอ เรื่องที่ ๒๒ ที่ได้อ้างถึงมนุษย์ผู้กระทำความกรรมดี เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดประเวณี ไม่ใช่เกี้ยวว่า เมื่อสิ้นชีวิตไปก็จะได้ไปในทางที่สว่าง ได้ไปอยู่ในเมืองชื่อ ซา ฉา หรือเมือง เทวการ่วมกับบิดามารดา ไม่ต้องทรมานหาหิน "พอจะกินอะไรนึกถึงก็อิ่ม ไม่ต้องกินจริง" ตรงกันข้ามมนุษย์ผู้ใดประพฤติแต่กรรมชั่ว ชอบลักขโมย เกี้ยวกร้าน ชอบดื่มสุราเมามาย ประพฤติตนผิดประเวณี เมื่อสิ้นชีวิตก็ต้องได้รับทุกขทัรมานจากการถูกลวกในกะทะน้ำร้อนสลัดกับน้ำเย็น เรือยไปจนกว่าจะหลดจมน้ำ แล้วจึงจะได้อาเกิดในโลกมนุษย์ใหม่

จะเห็นว่าแนวคิด เรื่องการ เกิดใหม่อัน เป็นผลมาจากจิตดีและจิตชั่วหรือกรรมดี และกรรมชั่วในอดีตชาติ ของนิทานชาวไทยภูเขารื่อง "หมื่น หมี่ ห่า กา" (ม.๒๒) และนิทานชาวไทยพื้นราบ เรื่อง "พญาเวสสันดร" (พ.๓๓) ดังกล่าวข้างต้นนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกันอยู่มาก จะแตกต่างกันก็เพียงกฎเกณฑ์หรือหลักธรรมที่วางไว้ให้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ของชาวไทยพื้นราบมีความลึกซึ้งมากกว่าเท่านั้นเอง

นอกจากสภาพของจิตที่สามารถส่งผลไปถึงกรรมอัน เป็นตัวกำหนดวิบาก คือ การไปเกิดในปรโลกแล้ว นิทานชาวไทยภูเขายังกล่าวถึง จิต หรือ วิญญาณที่ออกจากร่างไป และ สามารถกลับมาสิงสู่ในกายเดิมได้อีกครั้งหนึ่ง เช่น นิทานเรื่อง "ผีคนตาย" (ม.๑๕) ที่กล่าวถึงคนตายแล้วฟื้นขึ้นมานั่งกินถ่าน การฟื้นขึ้นมาใหม่ของผีในนิทานเรื่องนี้ ก็เป็นท่านองเกี่ยวกับนิทานชาวไทยพื้นราบ เรื่อง "เจ้าสุวัตรนางบัวควา" (พ.๕) ที่เจ้าสุวัตรสามารถฟื้นคืนชีวิตมาได้อีกนั่นเอง สิ่งเหล่านี้สามารถอธิบายสภาพการอิงอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างกายกับจิตได้เป็นอย่างดี ลำพังกายถ้าปราศจากจิตก็จะไม่ต่างอะไรกับก้อนอิฐก้อนหินหรือท่อนไม้ ก้อน ปราศจากความรู้สึกนึกคิดใด ๆ ส่วนจิตก็ต้องอาศัยกายจึงจะปรากฏได้ หากไม่มีกาย จิตก็ปรากฏให้เราไม่รู้ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม มีนิทานชาวมุฮัมหมัดอีก ๗ เรื่องที่แสดงความเชื่อต่อการปรากฏตัวของจิต หรือวิญญาณหรือภูตผี โดยปราศจากกายเป็นสิ่งรองรับในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ ภายหลังกายผู้พิงเนา เบียดไปแล้ว

ในนิทานเรื่องที่ ๓๗ และ ๔๐ ใจ๋ชายโศกโกลดวงบรรดาแม่บ้านชาวมุฮัมหมัดทั้งหลาย โดยการสร้างสถานการณ์ว่ามีหรือวิญญาณสามีของพวกเขาที่เสียชีวิตในสงครามได้กลับมาหลอกลอน

นิทานเรื่อง "คอกนอก" (ม.๔๔) ได้ชี้ให้เห็นว่า แม่กายหรือภรรยาถูกเผาสิ้นซากเหลือเพียงกองเถ้าถ่าน แต่จิตหรือวิญญาณยังคงอยู่ กังมีป่าช้าที่มาขอคอกพอกจากคนไทยผู้โชคร้าย แล้วนำไปคืนให้ชายผู้เคราะห์ร้าย

นอกจากจิตหรือวิญญาณของสามีที่กลับมาหลอกลอน หรือมีป่าช้ามาขอคอกพอกแล้ว เคาะปีแฉะและเคาะลือแฉะ (ม.๕๗) พระพุทธเจ้า (ม.๕๘) นาบีอนาหะและเคาะลือแฉะ (ม.๖๑) ผู้ละทิ้งโลกนี้ไปอยู่ "อีกโลกหนึ่ง" ตลอดจนบรรดาภูตผีระดับต่าง ๆ ของมุฮัมหมัด (ม.๖๐) นั้น สามารถยืนยันถึงทัศนะเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์ว่า ประกอบไปด้วยทวิภาค คือ กายและจิต กังกล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี

๑.๒ กำเนิดของมนุษย์เป็นเช่นไร

นิทานพื้นเมืองของชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามุฮัมหมัดที่เก็บรวบรวมมาได้นี้ สามารถวิเคราะห์แนวคิดเรื่องกำเนิดของมนุษย์ได้ ๒ ประการ คือ

ก. มนุษย์ถือกำเนิดจากกรรมวิบาก

แนวคิดเรื่องมนุษย์คือผลของกรรมโดยมนุษย์เองนี้ สามารถพบได้ในนิทานชาวไทยภูเขาเผ่ามุฮัมหมัดและนิทานชาวไทยพื้นราบจำนวน ๕ เรื่องด้วยกัน

เรื่อง "หมิ่นหน้หากา" (ม.๖๒) ซึ่งเป็นนิทานมุฮัมหมัดประเภทประวิติ (ความเชื่อ) ได้กล่าวถึงมนุษย์ ๓ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ ได้แก่มนุษย์ที่มีบุญมาก เช่น ไม่เกียจคร้าน ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ไม่ลักขโมยสิ่งของของผู้อื่น และไม่ประพฤตินอง่วงประเวณีว่า จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีคือ เมืองอิซฮาด้า ส่วนประเภทที่ ๒ คือมนุษย์ที่ประกอบกุดกรรมเช่นถัน แต่ยังไม่

เท่าเทียมประเภทที่ ๑ พวกนี้ต้องอยู่ใช้ชีวิตในมนุษย์โลก และประเภทสุดท้ายคือพวกที่ประกอบ
แต่อกุศลกรรม เช่น ชี้เกียจ ก็มสุราเป็นนิจ ชอบลักขโมย เป็นต้น พวกนี้จะต้องถูกทรมานโดย
การลวกน้ำร้อนสลักกับน้ำเย็นเจ็ด เรื่อยไป เมื่อโรสำนึกได้จึงจะถูกปล่อยให้ไปจุติ

นิทานมุขเรื่องที่ ๖๐ กล่าวถึงคนตายแล้วว่า จะมีทางให้ไป ๒ เส้น ทางเหล่านี้
คนที่จะมีสิทธิ์ไปถึงก็คือ คนที่ประกอบแต่อกุศลกรรมเท่านั้น ส่วนผู้ที่ประกอบแต่อกุศลกรรมจะ
สามารถไปถึงได้

นอกจากความเชื่อเรื่องกรรมในปัจจุบันย่อมเป็นเหตุผลสืบเนื่องไปสู่อนาคต เช่น
นิทาน ๒ เรื่องข้างต้นแล้ว ในนิทานชาวพื้นราบยังได้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลความเชื่อเรื่อง
กรรมในอดีตที่มีพลัง เป็นผลกระทบสืบทอดมาถึงปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง เห็นแว่นแว่นอีกด้วย

นิทานเรื่อง "ราชูอมจันทร์" (พ.๓) ชี้แนะให้เห็นผลจากอกุศลกรรม คือ โมหะจริต
ของสองพี่น้องที่ทะเลาะวิวาทกันในชาติปางก่อน ชาติต่อ ๆ มามนุษย์ผู้น้องซึ่งปราศจากคารวะ—
ธรรมจึงต้อง มาเกิดเป็นพระจันทร์ ถูกราชูผู้เป็นพี่ชายจองเวรจองกรรมกันต่อไป ในแง่ที่กรรม
ในอดีตกาลเป็นพลังกำหนดสภาพภาพความเป็นไปของชีวิตไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้วนั้น มนุษย์
มีอาจฝันอำนาจกรรมลิขิตได้ ขอยกตัวอย่างแนวคิดเรื่อง มุขเพสันนิวาส

ในนิทานชาวพื้นราบเรื่อง "นางสิบสอง" (พ.๑๑) พระรถและนาง เมรีได้ใช้ชีวิต
อยู่กินและกระทำกรรมร่วมกันมาแต่อดีตชาติ ดังนั้นมุขเพสันนิวาสที่ได้ตั้งสมไว้ก่อน จึงมีผล
อย่างหลีกเลี่ยงมิได้คือปัจจุบันชาติหรือชาติต่อมา ดัง เช่นพระรถที่ต้องเกิดมาเป็นพระสุธน ก็นั่น
ตามหานาง เมรีหรือนางมโนราห์ในชาตินี้ ท่านองเกี่ยวข้องกับ "ภรรยาหลวง" ในนิทานเรื่อง
"นางอุทธลา" (พ.๑๒) ที่ถูกภรรยาอ่อนกลั้นแกล้งจนสิ้นชีวิต ไปเกิด เป็นปลาทุทองแล้วก็ยังถูก
จองเวรจองกรรมซ้ำสองซ้ำสามให้ไปเกิด เป็น เต่าทองและคันไพ้ไทย ในที่นี้สำหรับภรรยาหลวง
ซึ่งดูเหมือนไม่ใคร่ทำความใดเลย แต่กลับถูกภรรยาอ่อนกลั้นแกล้งให้ได้รับทุกขเวทนาอยู่
หลายครั้งนั้น น่าจะอธิบายได้ว่าเป็นการจองเวรจองกรรมกัน ซึ่งเป็นผลมาจากอกุศลกรรม
ที่ภรรยาหลวงได้กระทำไว้ในอดีต หรือนัยหนึ่ง "กรรมเก่า" ที่ยังทรงอยู่นั่นเอง

นิทานอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่อง นี้อุคู คือ "เจ้าสุวัตรนางบัวคำ" (พ.๘) นางบัวคำได้อิษฐานและเลี้ยงพวงมาลัยลอยน้ำไป เพื่อเสาะหาชายผู้เป็น นี้อุคู ร่วมสร้างกรรมมากับนางในชาติปางก่อน ซึ่งปรากฏในภายหลังว่าได้แก่ เจ้าสุวัตร ซึ่งต้องกลับมาใช้ชีวิตคู่กับนางอีกในชาตินี้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ ณ จุดนี้ว่า ทศนะของชาวไทยภูเขามุเซอและชาวไทยพื้นราบคือปัญหาเรื่อง กำเนิดของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไปนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มนุษย์มีกำเนิดจากกรรมลิขิต แม้ว่าการเชื่อเรื่องการได้ไปเกิดในสวรรค์หรือนรก อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรรมวิบากของชาวมุเซอจะ เป็นอิทธิพลความเชื่อที่รับมาจากชาวพื้นราบก็ตาม

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านและการใช้ชีวิตคลุกคลีกับชาวมุเซอ ผู้วิจัยพบว่า ข้อห้ามข้อประเพณี (tabus) ต่าง ๆ เช่น ห้ามดื่มสุรา ห้ามประพฤตินองลงประเวณี ห้ามลักขโมย ฯลฯ นั้น นับว่าเป็นข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อใช้เป็นระเบียบในการจัดการปกครองสังคมหรือท้องถิ่นให้อยู่ได้อย่างสงบเรียบร้อย ภายใต้คำสอนซึ่งเชื่อกันว่ามีพื้นฐานมาจากคำสั่งสอนของพระเจ้า ดังเช่นนิทานที่ได้อ้างถึงไปบ้างแล้วข้างต้น การที่ชาวมุเซอไม่ดื่มสุราหรือไม่ประพฤตินองประเวณีนั้น มิใช่พื้นฐานดั้งเดิมมาจากความเชื่อเรื่องกรรมลิขิตหรือกรรมวิบาก หากเป็นค้ำยเกรงว่า "พระเจ้า" จะพิโรธและลงโทษให้ประสบภัยพิบัตินานาประการ ทางหาก ดังนั้นการประกอบกรรมใดของชาวมุเซอจึงตั้งมั่นอยู่บนรากฐานสำคัญคือ ความพึงพอใจของพระเจ้าเป็นหลักใหญ่ และแม้ปัจจุบันนี้ชาวมุเซอก็ยังคงยึดมั่นในความเชื่อเช่นนี้อย่างเหนียวแน่นลึกซึ้ง ซึ่งทั้งนี้จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชาวมุเซอมีทัศนะความเชื่อที่ว่า มนุษย์ถือกำเนิดจากเทวลลิขิตนั่นเอง

ข. มนุษย์ถือกำเนิดจากเทวลลิขิต

ความเชื่อแบบวิญาณนิยม (Animism) ของชาวมุเซอที่สืบทอดกันมาเป็นปรัมปราประเพณีถือว่า โลกมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภูตผีหรือพระเจ้า ในฐานะผลสัมพันธ์กับเหตุ คือ โลกเป็นผล พระเจ้าเป็นเหตุ ดังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในนิทานเรื่องที่ ๘๘, ๘๙ และ ๖๓

ซึ่งกล่าวถึงพระเจ้าหรือข้า* ทรงสร้างโลก มนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ให้มาอยู่ในโลกนี้ โดยครั้งแรกนั้นมนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้นภายในผืนน้ำเต้า และเมื่อบรรคานกหนูทั้งหลายมาเจาะมนุษย์จึงกำเนิดขึ้นมาตามพระบัญชาแห่ง เทพเจ้า

"เออไปจีสุเตอะ (เออไปเจาะไปไชรูเถอะ) ฟุงมานั้นคนออกมาแล้ว ก่อให้มึงมีลูกเอย หนูเอย อันนี้คนออกมาแล้วก่อหื้อ (ก็ให้) กินเปล่า ๆ บ่ต้องทาน (ไม่ต้องทำบุญ) ละ"

๑.๓ มนุษย์ตายแล้ว เกิดหรือคับสูญ

สำหรับแนวคิดเรื่อง "ตายแล้ว เกิดหรือคับสูญ" นี้ พบว่านิทานของชาวบ้านทั้งสองแห่งไค้สะท้อนให้เห็นทัศนะที่ต้องตรงกันคือ เชื่อว่า เมื่อคนเรายตายแล้วจะไม่คับสูญไปเลย แต่จะมีการสืบต่อของชีวิตคือจะต้องมีการเกิดใหม่ต่อไป ส่วนจะไปเกิดเป็นอะไรนั้น อาจแยกแยะความเชื่อไค้ดังนี้ คือ

เชื่อว่ามนุษย์ตายแล้ว เกิด เป็นคนใหม่

ตัวอย่างของนิทานที่แสดงความเชื่อเรื่องมนุษย์ตายแล้ว เกิดเป็นคนใหม่นั้น พบไค้ในนิทานชาวพื้นราบเรื่อง "นางอุทธลา" (พ.๑๖) ที่ภรรยาหลวงผู้กลายเป็นปลาหมูทอง และเต้าทอง ถูกภรรยาผู้น้อยตามราวี่จนกระทั่งไปเกิดเป็นคนโพธิ์ไทย และนิทานเรื่องกำเนิดดิน (ม.๘) ที่กล่าวถึงต้นดินว่า เป็นอศิศชาติของหญิงงามผู้ถูกบิดา วางยา เป็นการตัดปัญหาความยุ่งยากเรื่องการเลือกคู่ครอง

เชื่อว่ามนุษย์ตายแล้ว เกิด เป็นมนุษย์

นิทานที่สะท้อนความเชื่อว่ามีมนุษย์ตายแล้วจะกลับมาเกิด เป็นมนุษย์ไค้อีกนั้น มีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน

นิทานชาวมุเซอ เรื่องที่ ๖๒ ไค้สะท้อนให้เห็นความเชื่อมั่นว่า มนุษย์ที่ตายแล้วจะมาเกิด เป็นมนุษย์ในรุ่นหลัง ๆ "มุเซอก็จะมาเกิดเป็นมุเซอ คนไทยก็จะมาเกิดเป็นคนไทย" (สัมภาษณ์ , จะก่า) ส่วนนิทานเรื่องที่ ๖๐ ก็ไค้กล่าวพาดพิงถึงมนุษย์ที่ตายแล้วว่า ถ้าประกอบกุศลกรรมในระดับหนึ่ง ซึ่งยังไม่มากถึงระดับที่จะขึ้นไปอยู่เมืองอ้อชาจารย์ร่วมกับเทวดา

* บางคนออกเสียง อ้อชา

ได้ ก็จะต้องมาเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในโลกนี้ต่อไป แนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้สามารถพบได้ในนิทานชาวพื้นราบอีก ๒ เรื่อง คือ พ.๘ และ พ.๑๑ เจ้าสุวัตร์กับนางบัวคำและพระสุชนกับนางมโนราห์ มาพบรักได้ครองคู่กันอีกในชาตินี้ก็เพราะบุพเพสันนิวาสที่กระทำไว้ร่วมกันครั้งอดีต เจ้าสุวัตร์เคยเป็นเนื้อคู่ของนางบัวคำแต่ชาติปางก่อน และพระรณ เมรี ก็เป็นอดีตชาติของพระสุชนและนางมโนราห์

เชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วเกิดเป็นดวงอาทิตย์และดวงจันทร์

ความเชื่อดังกล่าวนั้นปรากฏให้เห็นเฉพาะในนิทานชาวพื้นราบเพียง ๑ เรื่องเท่านั้น คือ "ราหูอมจันทร์" (พ.๓) ซึ่งกล่าวถึงมนุษย์สองพี่น้องที่ทะเลาะวิวาทกันในอดีตชาติ และมาเกิดเป็นดวงอาทิตย์อมดวงจันทร์ในปัจจุบันชาติ

กล่าวโดยสรุปแล้วนิทานของชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ ต่างก็สะท้อนให้เห็นทัศนคติคล้ายคลึงกันคือ เชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วเกิด จะแตกต่างกันก็เพียงเหตุแห่งการเกิดที่นิทานชาวไทยพื้นราบส่วนใหญ่สื่อให้เห็นความเชื่อทำนองกรรมลิขิต ในขณะที่ความเชื่อที่สะท้อนจากนิทานชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอนั้นจะ เป็นความเชื่อที่เลื่อนลอยและค่อนข้างจะโน้มน้าวไปยังทางเทวลิขิต จะมีแนวคิดเรื่องกรรมลิขิตบ้างในนิทานเรื่องที่ ๒๒ ซึ่งก็ดูจะเป็นลักษณะการรับอิทธิพลทางความคิดมาจากชาวพื้นราบถึง ใกล้เคียงไว้แล้วข้างต้น

๑.๔ โลกเคลื่อนไหวไปอย่างไร

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือการเคลื่อนไหวของโลก นั้น พบว่านิทานของชาวบ้านทั้ง ๒ กลุ่ม ใกล้เคียงความคิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เชื่อว่า โลกเคลื่อนไหวไปอย่างไร้จุดหมายปลายทาง (อนันตนิยม) จะแตกต่างกันเพียงเหตุหรือแรงบันดาลใจเท่านั้น

นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๑๕, ๒๖, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔ และ ๖๐ ได้แสดงให้เห็นความเชื่อที่ว่า พระเจ้า (หรือภูตผี) นั้น เป็นทั้งจุดตั้งต้นและจุดปลายทางของมนุษย์ พระเจ้าให้กำเนิดชาวมูเซอ พระเจ้าได้เป็นแรงบันดาลใจให้ชาวมูเซอกระทำสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการเต้นรำวง (จะคี) หรือแนวทางการปฏิบัติตนตามข้อห้ามข้อประพฤติกติ (tabus) และชาวมูเซอกระทำสิ่งเหล่านี้ก็ด้วยจุดหมายคือความสุขในโลกนี้ ภายใต้อำนาจควบคุมครองของพระเจ้า (ภูตผี) นั่นเอง

นิทานชาวพื้นราบนั้น ได้สะท้อนความเชื่อเรื่อง เหตุ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น นิทานเรื่องที่ ๑, ๒, ๔ และ ๓๓ ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ว่า กรรมย่อม เป็นเหตุเป็นผล สืบเนื่องกันและกัน มนุษย์คือผลของกรรมโดยมนุษย์เอง ดังนั้น จุดมุ่งหมายในการประกอบกุศลกรรมก็เพื่อผล คือ ความสุขทางโลก ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป การประกอบกรรมดีของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบนั้น มีจุดมุ่งหมายปลายทาง เช่น เดียวกันคือ ความสุข หากจุดหมายเหล่านั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกัน คือ ความเชื่อใน "เทพเจ้า" และความเชื่อในเรื่อง "กรรม" จุดมุ่งหมายในการประกอบกุศลกรรมต่าง ๆ นั้นอาจแยกกล่าวได้ดังนี้

จุดหมายแห่งการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์คือความสุข ในชาตินี้อัน เป็นไปตามลิขิตแห่ง เทวะและภูตผี

แนวคิดที่ว่า เทวะหรือภูตผี สามารถคลบบันดาลความสุข ตลอดจนบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามคำวิงวอนร้องขอของมนุษย์ได้ ถ้ามนุษย์กระทำในสิ่งที่น่าพึงพอใจนี้ สามารถพบได้ในนิทานของชาวไทยภูเขา เผ่ามูเซอ เป็นส่วนใหญ่

นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๒๖, ๕๐, ๕๑, ๕๓ และ ๕๔ ได้สะท้อนภาพความพยายามในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่าเป็นการกระทำที่ดี เทพเจ้าจะโปรดปรานและประทานความคุ้มครองให้ชีวิตของพวกตนมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ท่ามาหากินได้ผลิตผลอุดมสมบูรณ์ การกระทำเหล่านั้นได้แก่ การจัดงานบุญโดยมีการฆ่าสุกรตัวผู้เช่นสรวงบูชาประกอบกับพิธีต่าง-เทียน (แปะตฺรุ) ถวายทองคำเวียน (บู บวา) การเต้นรำความจังหวะแคนถวายเทพเจ้า หิ้ง้อชา (ม.๕๐, ๕๑, ๕๓, ๕๔) และการไม่กินสุรา (ม.๒๖) เป็นต้น

นอกจากเทพเจ้าแล้ว ชาวไทยพื้นราบและไทยภูเขาเผ่ามูเซออย่างยิ่งชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ ได้มีความเชื่อในเรื่องภูตผีว่า สามารถให้คำให้ร้ายแก่คนได้อย่างเหนียวแน่น ดังนั้น เหตุผลในการทำความดีอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อความสุขในชาตินี้ ซึ่งภูตผีต่าง ๆ จะเป็นผู้บันดาล ภัย-เหตุนี้ในชีวิตประจำวันของชาวมูเซอ การ เช่นสรวงบูชานบนานศาลกล่าวเพื่อให้บรรดาภูตผีทั้งหลายเกิดความพึงพอใจ จึง เป็น เรื่องสำคัญที่คงปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจวบกระทั่งปัจจุบัน

พิธีกรรมเหล่านั้นแม้จะไม่มีกรกล่าวถึงโดยตรงในนิทานพื้นบ้าน แต่ความสะท้อนจากนิทานก็
สามารถชี้ชวนให้เห็นถึงพิธีการ เช่น สรวงโคหลายรูปแบบ เช่นการ เช่น ไหว้ผู้มีหน้าที่อภิบาล
รักษาคันข้าวชื่อ โอโยมอ และ จะโยมอ (ม.๕) การทำบุญ เช่น ไหว้มีรายซึ่งส่งอันมาเป็น
สัตตยานบอเหตุ (ม.๕๒) การ เช่น สรวงผืนน้ำ (ม.๑๘) และ ผีบรรพบุรุษ (ม.๑๐)

สำหรับนิทานของชาวพื้นราบที่สะท้อนความเชื่อถึงกล่าวข้างต้นนั้น พบว่ามีเพียง
๑ เรื่อง คือ "ผีเจ้าที่" (พ.๒๐) ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจจิตภรรษาที่มีต่อผีเจ้าที่
เจ้าทาง ซึ่งเชื่อกันว่า หากทนมอบยานกาลกล่าวโดยมีเงื่อนไขว่าจะให้ในสิ่งที่น่าพึงพอใจ ถ้า
ผีสามารถช่วยให้ตนสมปรารถนาได้ในเวลานั้น ๆ (ปัจจุบันชาติ) อย่างไรก็ตาม แม้ข้อมูลที่
รวบรวมได้จากนิทานชาวพื้นราบจะมีจำนวนไม่มาก แต่ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อเหล่านี้ยังคงมี
อยู่ทั่วไป แม้จะเป็นความเชื่อที่ไม่เหนียวแน่นลึกซึ้ง เท่าเทียมกับชาวมูเซออีกตาม

จุดหมายแห่งการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์คือความสุขในชาตินี้

แนวคิดเรื่องกรรมลิขิตที่ว่า ความทุกข์หรือความสุขที่ได้รับ เป็นวิบากของกรรม ซึ่ง
มนุษย์เป็นผู้กระทำเองทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น สอดสะท้อนให้เห็นถึงพลังอิสระของมนุษย์ที่สามารถ
จะกำหนดวิถีชีวิตในอนาคตที่ดีกว่าเดิมได้ ด้วยการเลือกกระทำกรรมใหม่ในสิ่งที่ควรทำ หรือ
เลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงกระทำ อย่างไรก็ตามการประกอบกรรมก็เพื่อหวังผลระยะยาวในเบื้องหน้านั้น
เป็นสิ่งที่ค่อนข้างเลือนลอบ ดังนั้น การตั้งความคาดหวังถึงความสุขในปัจจุบันชาติ จึง เป็นสิ่งที่
ช่วยบั่นทอนความห่อถ้อยให้ลดน้อยลง และนิทานก็เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่แสดงออกถึงความ
ต้องการนั้น

ตัวอย่างของนิทานที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบกรรมดี โดยเจตนามุ่งหวังถึงความ
สุขในชาตินี้ ได้แก่ นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๑, ๓๓ และนิทานชาวพื้นราบเรื่องที่ ๑ และ ๔

นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๑ ได้ชี้ชวนให้เห็นถึงอกุศลกรรม คือ โจระ โทสะ โมหะ
ของกระต่าย ช้าง และ งู ว่า จะเป็นสิ่งที่ทำให้ถึงซึ่งความพินาศได้ ในทางตรงกันข้ามถ้า
มุ่งประกอบแต่กุศลกรรม เช่น อโลกะ อโทสะ อโมหะ แล้ว สัตว์โลกก็จะสามารถดำรงชีวิต
อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขในปัจจุบันชาติ ทานองเดียวกันกับนิทานเรื่องที่ ๓๓ ถ้ามิคาไม่

กัมสุราจนิน เมฆชาคสตี ก็คงไม่ยกทรัพย์สมบัติ (ข้าง) และบุตรสาวสุดที่รักให้ผู้อื่นไป การ "ชาคสตียงคิก" ทำให้เขาไม่สามารถนำพาชีวิตของเขาไปสู่ความสุขได้ การไม่กัมสุราจึง เป็นศีลหรือข้อห้ามประพาศิขณหนึ่งที่ชาวภูเขอเชื่อว่า จะส่งให้ชีวิตของพวกเขาประสบสุขได้ในปัจจุบันชาติ ดังเช่น บิคาที่เด็กกัมสุราควยเล็งเห็นโทษอันเกิดจากการเสพย์

ยังมีนิทานชาวพื้นราบอีก ๒ เรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่าจุดหมายประการหนึ่งของการกระทำกรรมดีของมนุษย์ ก็คือความสุขในชาตินี้

นิทานเรื่อง "ตุ๊กกะตะ" (พ.๑) เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงอานิสงส์ที่ได้รับจากการประกอบกุศลกรรมอย่างหนึ่ง คือ การให้ที่เปี่ยมล้นไปด้วยศรัทธาของตุ๊กกะตะหรือคนทุกข์เข็ญใจ รางวัลที่ได้รับจากอานิสงส์นั้น ถ้ามองอย่างผิวเผินดูจะเป็นเรื่องอนินหารที่ไม่ซึกเชินกับความรู้ลึกของชาวบ้าน แต่ถ้ามองให้ถึงแก่นแท้แล้วจะรู้ลึกว่ารางวัลหรือความสุขที่ตุ๊กกะตะได้รับอย่างแท้จริง ในปัจจุบันก็คือ ความปิติ อิ่มเอิบใจในผลบุญที่ตนได้สละไปด้วยความยินดีและเต็มใจนั่นเอง

ส่วนนิทานเรื่อง "เวรไลทัน" (พ.๔) นั้น สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องบุญ-บาปว่าไม่จำเป็นจะต้องรอดถึงชาติหน้าเท่านั้น แต่บาปกรรมอาจตามสนองได้แม้ในปัจจุบัน ดังเช่น ชัยทัตและชัยเสนที่รังแกลูกนก แม้เพียงทำชนนถหล่น ๒ - ๓ เส้น แต่เวรกรรมที่ไลทันในชาตินี้ ก็บันดาลให้เขาทั้งสองต้องพลัดพรากจากบิคา มารดาและความสุขสบาย ผลที่สะท้อนในมุมกลับก็คือ การไม่เบียดเบียนหรือรังแกซึ่งกันและกันจะยังให้มนุษย์มีชีวิตที่สุขสงบได้ในโลกปัจจุบันนั่นเอง

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า นิทานของชาวภูเขอและชาวพื้นราบ ได้สะท้อนถึงทัศนะเรื่อง จุดหมายแห่งการประกอบกุศลกรรมที่คล้ายคลึงกันคือความสุขในชีวิตปัจจุบัน แต่ลักษณะความเชื่อเรื่องกรรมวิบากนี้ เป็นความเชื่อที่ขัดแย้งกับแนวคิดเรื่อง เทวลิจิข อันเป็นลัทธิความเชื่อพื้นฐานของชาวภูเขอ ดังนั้น แนวคิดเรื่องจุดหมายในการทำกรรมดีของมนุษย์คือความสุขในชาตินี้ของชาวภูเขอ จึงน่าจะเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวพื้นราบที่ตนได้คบหาสมาคมด้วย ดังได้อภิปรายไปในบทต้น ๆ แล้ว

จุดหมายแห่งการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์คือการเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี

การประกอบกุศลกรรม เพื่อมุ่งหวังชีวิตที่ดีในโลกหน้า เป็นแนวคิดอีกประการหนึ่ง ที่ชาวมูเซอรับอิทธิพลมาจากชาวพื้นราบ ทั้งนี้ เหตุผลสนับสนุนคำกล่าวของผู้วิจัยก็คือ พื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกันของชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้ ดังกล่าวไว้ในข้อ ๑.๒ และ ๑.๓ นั้นเอง

ตัวอย่างของนิทานที่เสนอแนวคิดซึ่งคล้ายคลึงกันของชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้ได้แก่นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๒๒ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการประกอบกุศลกรรมในชาตินี้ อันได้แก่ การไม่เกียจคร้าน ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤตินิโคตประเวณี เพื่อบรรลุสู่จุดหมายคือการได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี และนิทานชาวพื้นราบเรื่องที่ ๒ ซึ่งโครงสร้างของเรื่องได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดหมายในลักษณะเดียวกัน เช่น โดยการสละซึ่งกิเลสทั้งปวงไม่ว่าจะเป็น โลภะ โทสะ หรือ โมหะ การอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาโดยการสร้างวัด การปรนนิบัติวัฏฐากพระสงฆ์ ตลอดจนการจำศีลภาวนาสรุปได้ว่า อุดมคติในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านทั้ง ๒ กลุ่มนี้ เป็นอุดมคติของการดำเนินชีวิตในทางโลก ซึ่งเป็นทางที่มนุษย์ส่วนใหญ่เลือกเดินไปสู่ เพราะมนุษย์ยังเป็นปุถุชนที่มีกิเลสตัณหาอยู่ ดังนั้นจึงมุ่งเข้าถึงความสุขในทางโลกมากกว่าในทางธรรม

จุดหมายแห่งการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์คือนิพพาน

สำหรับแนวคิด เรื่องจุดหมายในการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์ ก็คือการพ้นทุกข์นั้นพบว่า มีปรากฏเพียง ๑ เรื่อง และ เฉพาะในนิทานของชาวพื้นราบเท่านั้น

เหตุการณ์ในเรื่อง "พญาเวสสันดร" (พ.๓๓) สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทในปัจจุบันชาติของพญาเวสสันดร ที่ทรงสละกิเลส ตัณหา มุ่งหน้าสู่ป่าทั้งนั้น อยู่ในศีลและภาวนา นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสั่งสมทานบารมีด้วยการบริจาคทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งบุครธิดาเป็นทานแก่ปูพราหมณ์ด้วยประสงค์นิพพาน เป็นที่ตั้งมั่นเอง

สำหรับแนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่มนุษย์ได้ตั้งไว้ นั้นอาจแบ่งได้ ๓ แนวทาง คือ

ก. แนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายคำสอนของพระเจ้า ซึ่งได้แก่
การกระทำตามประเพณีที่เวทบัญญัติ

นิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ ที่สามารถยืนยันถึงความเชื่อถือศรัทธาใน ประเพณี ซึ่งเชื่อว่า มีพื้นฐานมาจากพระบัญชาแห่งเทพเจ้านั้น ได้แก่นิทานเรื่องที่ ๒๔ ซึ่งกล่าว ถึงประเพณีวันปีใหม่ เรื่องที่ ๕๑, ๕๓, ๕๔ ที่กล่าวถึงประเพณีการทำบุญ การเข่นสรวงบูชา ประกอบการเต้นรำ (จะคี) การไหว้ห้องผีเรือน (บูบ่า, บ่อป่า) และเทพเจ้าชื่อฮา ตลอดจน ประเพณีการแต่งงานในนิทานเรื่องที่ ๕๕ เป็นต้น ซึ่งนิทานเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความ อ่อนน้อมถ่อมตน และความเชื่อมั่นของชาวมูเซอที่ว่า ถ้าคนปฏิบัติตามประเพณีที่เทพเจ้าทรง สั่งสอนให้ ชีวิตของตนก็จะมีความสุข

ใส่ใจในการทำบุญ

การทำบุญเป็นพิธีกรรมที่ชาวมูเซอถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ ตัวอย่าง ของนิทานที่สะท้อนถึงแนวทางการปฏิบัติตนตามคำสอนของพระเจ้าเพื่อบรรลุจุดหมายโดยการ ทำบุญนั้น ได้แก่นิทานเรื่องที่ ๕๐, ๕๑ และ ๕๔ ซึ่งกล่าวถึงการทำบุญ (บูคี) อันประกอบด้วย การฆ่าสุกรตัวผู้ถวายเทพเจ้าและเลี้ยงแขก พิธีต่างเหียน (แปะครู) และการเต้นรำ (จะคี) ถวายเทพเจ้าชื่อฮา ทั้งนี้ชาวมูเซอเชื่อกันว่า เทพเจ้าและภูตผีเหล่านี้จะขึ้นชมในพิธีกรรมที่ พวกเขาได้กระทำตามบัญญัติ (ม.๕๔) แล้วจะบันดาลความสุขสบายให้แก่พวกเขา

ไม่ดื่มสุรา

นิทานพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวมูเซอมีแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมาย คือ ความสุขในชีวิตตามข้อห้ามของพระเจ้าเรื่อง ห้ามดื่มสุรานั้น มีหลายเรื่องด้วยกัน เช่น นิทาน เรื่องที่ ๒๖, ๓๒, ๓๕, ๓๖ และ ๖๒ นิทานแต่ละเรื่องล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นโทษของการ ดื่มสุรา ซึ่ง เป็นการละเมิดคำสั่งสอนของพระเจ้าทั้งสิ้น

ไม่ประพฤติล่วงประเวณีและยืมเงินในชั่วเกี้ยวเมียเกี้ยวอย่างเคร่งครัด

แนวทางการปฏิบัติตนตามข้อห้ามประพฤติกิ (tabus) ประการหนึ่งซึ่งชาวมูเซอ

เชื่อกันว่า เป็นคำสอนของพระเจ้า คือ การไม่ประพฤติคนล่วงประเวณีและยืมมั่นในฉวีเยียว เมียเยียว นิทานพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติคนดังกล่าวนี้ มีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน

"คำเนกนิ" (ม.๘) เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดและเข้มงวดต่อคำสอน เรื่องการยืมมั่นในฉวีเยียว เมียเยียวของชาวมูเซอ บิดาคองตักใจฆ่าบุตรสาวอันเป็นที่รักโดยการ "เบียดา" เพื่อตัดปัญหาความรักหลายเส้าและขำรงไว้ซึ่งความถูกต้องตามกฎเกณฑ์แห่งพระเจ้า ท่านองเกี่ยวกับเรื่อง "ไอ้ชาย" (ม.๓๓, ๓๔, ๔๐) ที่ชาวบ้านได้พากันล่าไอ้ชายผู้ประพฤติคนนอกละ เมื่จารีตของสังคมที่ความเชื่อพื้นฐานยึดติดอยู่กับพระเจ้า โดยการหลอกลวงภรรยาของผู้อื่น

สำหรับแนวปฏิบัติเพื่อบรรลุดูจุดหมายตามคำสอนของพระเจ้า เช่น การยืมมั่นในประเพณี ใฝ่ใจในการทำบุญ ไม่ดื่มสุรา และไม่ประพฤติล่วงประเวณีดังกล่าวไปแล้วนั้น ปรากฏว่าพบเฉพาะในนิทานพื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ เท่านั้น

ข. แนวปฏิบัติเพื่อบรรลุดูจุดหมายได้แก่ การทำบุญ เช่น ไหว้ภูตผี

นิทานชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่สะท้อนให้เห็นแนวปฏิบัติเพื่อบรรลุดูจุดหมายปลายทาง อันได้แก่ความสุขในชีวิตอีกประการหนึ่งคือ การทำบุญ เช่น ไหว้ภูตผี ซึ่งอาจคิดเป็นอัตราส่วนได้เท่ากับ ๔ เรื่องต่อ ๑ เรื่อง นิทานของชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้ซึ่งได้แก่เรื่อง ม.๕, ม.๑๐, ม.๑๘, ม.๕๒ และ พ.๒๐ ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ การทำบุญถวายหรือการ เช่น ไหว้บูชาภูตผีด้วยอาหารมีรสต่าง ๆ จะทำให้เหล่าภูตผีเกิดความพึงพอใจและให้ความคุ้มครอง ตลอดจนอำนวยความสะดวกทั้งปวงให้แก่พวกตน การเช่นสรวงบนบานที่ปรากฏในนิทาน ได้แก่ การไหว้ผีขาว (ม.๕) การทำบุญให้ผีรายต่าง ๆ ที่ส่งอันมาเป็นตัวแทนเรียกร่อง (ม.๕๒) การไหว้ผีน้ำ (ม.๑๘) ผีบรรพบุรุษ (ม.๑๐) ตลอดจนผีเจ้าที่เจ้าทาง (พ.๒๐) เป็นต้น

การที่คติเรื่องการบูชาผีต่างของชาวพื้นราบ เช่น ที่พบในนิทาน เรื่องที่ ๒๐ (ผีเจ้าที่) มีลักษณะคล้ายคลึงกับคติของชาวมูเซอ นั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากคติเรื่องการบูชาผีต่าง เทวดา เป็นศาสนาดั้งเดิมของ เผ่าไทยหรือชาวไทยพื้นราบ ก่อนที่จะได้รับนับถือพุทธศาสนาเข้ามาและเมื่อรับศาสนาพุทธ เข้ามาแล้วก็มีไถ่ละทิ้งความเชื่อเรื่องภูตผีนั้นออกไป หากไต่ถามมาผสมผสานเข้ากับศาสนาพุทธอีกด้วย ดังนั้น คติที่คล้ายคลึงกันนี้ จึงน่าจะเป็นเพียงคติดั้งเดิมที่เป็นลักษณะร่วมของมนุษยชาติ

ค. แนวปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายได้แก่หลักธรรมต่าง ๆ

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านที่รวบรวมได้ พบว่า หลักธรรมที่ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ และชาวไทยพื้นราบได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมาย คือ ความสุขนั้น อาจแยกกล่าวได้ ๒ ประการ คือ

ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

นิทานชาวมูเซอและนิทานชาวพื้นราบ ที่สะท้อนให้เห็นทัศนะอันตรงกันเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชื่อนั้น คิดเป็นอัตราส่วนได้ ๒ เรื่องต่อ ๕ เรื่อง ในจำนวนนี้ได้แก่นิทานชาวมูเซอ เรื่องที่ ๘, ๒๒ และนิทานพื้นราบเรื่องที่ ๑, ๒, ๔, ๑๑ และ ๑๒

นิทานเรื่อง "หมิ่นหนีท่ากา" (ม.๖๒) แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชาวมูเซอ ในเรื่อง นรก - สวรรค์ อันเป็นรางวัลที่ได้จัดสรรไว้อย่างชัดเจนสำหรับผู้ประกอบอกุศลกรรม และกุศลกรรม

ในเรื่อง "หมาทานเคียนทานตะวัน" (ม.๘) มารดาผู้หน้ามืดตามัวไปด้วยกิเลสตัณหา ได้สลัดคุณธรรมทั้งปวงเสียสิ้น นำลูกน้อยสองคนไปทิ้งในป่าที่ภัยอันตรายมาก ในที่สุดกรรม ตามสนอง เธอต้องกลายเป็นคนยากจนตระการกำลำบากด้วยทำมาหากินไม่ขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่พบในนิทานเรื่อง "นางสิบสอง" (พ.๑๑) คือ ความเชื่อฟังและความกตัญญูต่อบุพชน พระรถผู้ถูกนางยักษ์ปองร้าย สามารถผ่านพ้นภัยอันตรายต่าง ๆ กลับมาช่วยชีวิตพระราชมารดาได้นั้น ก็ด้วยความเป็นผู้มีกตเวทิตาคุณต่อบุพการี ส่วนนางยักษ์ผู้ชั่วร้ายก็ต้องรับผลแห่งการประกอบอกุศลกรรมไปอย่างสาสม

กฎแห่งกรรมนี้เห็นได้ชัดเจนในนิทานอีก ๒ เรื่อง คือ "หงส์หิน" (พ.๕) และ "นางอุทลดา" (พ.๑๒) โครงสร้างของนิทานทั้ง ๒ เรื่องนี้ แสดงให้เห็นวิบากแห่งกุศลกรรมของตัวเอก คือ นางอุทลดา และ เจ้าหงส์หิน ซึ่งตั้งมั่นอยู่ในความดีมีความกตัญญูต่อบุพการี ยึดขันติเป็นที่ตั้งและเอาชนะศัตรูด้วยความดีเสมอมา ชีวิตที่ปลายของเจ้าหงส์หินและนางอุทลดาจึงได้รับความสุขเป็นรางวัล แต่เพราะกรรมเก่าของนางอุทลดายังไม่สิ้น จึงถูกมารตามรังควานจนถึงแก่ชีวิตในที่สุด ในทำนองเดียวกันความหายนะย่อมตกแก่ผู้ประพฤติชั่ว

คัง เช่น แม่เลี้ยงและลูกเลี้ยงผู้มีจิตใจชั่วร้าย พยายามกลั่นแกล้ง เจ้าหงส์หินและนางอุททลา
อยู่ตลอดเวลา จึงต้องประสบเคราะห์กรรมโดยถูกลงโทษถึงแก่ชีวิตในตอนท้ายของ เรื่อง

ในเรื่อง "ตุ๊กกะตะ" (พ.๑) ปรากฏว่ามีเศรษฐีคนหนึ่งจัดงานบุญขึ้นใหญ่โต
มี จ้อย ขอบ ขับกล่อมเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริก หากเมื่อคนยากจนเข็ญใจ (ตุ๊กกะตะ)
แต่งตัวซ่อมซ่อมมาร่วมงานบุญ กลับถูกไล่ลงบ้านลง เรือนแทบไม่ทั่วไม่ทัน หญิง เข็ญใจคนนั้น
จึงร้องไห้กลับบ้าน กวญความสงสารลูกมารดาจึงอนุญาตให้เธอนำผ้าขึ้นซึ่งเป็นสมบัติมีค่า
เพียงชิ้นเดียวที่มีอยู่ในบ้านไปขาย เพื่อนำเงินไปซื้อเครื่องแต่งกายใหม่ ๆ ไปร่วมงานบุญ
ที่บ้าน เศรษฐี ซึ่งปรากฏว่าได้ต้อนรับขับสู้ เธอเป็นอย่างดี อธิษฐานของ เศรษฐีและหญิง
เข็ญใจ สามารถชี้ให้เห็นหลักธรรม เรื่อง หากได้ก็ทำชั่ว ได้ชั่ว ได้ทั้งนี้

เศรษฐีผู้จัดงานบุญขึ้นอย่างใหญ่โตสมหน้าสมตา หากน้ำใจไม่ได้กว้างใหญ่ตาม
อามิส ความจอมปลอม เหล่านี้จึงพอกพูนทับทวีให้กลายเป็นความยึดถือสละไม่หลุด ดังนั้น
แทนที่การทำบุญใหญ่โตนั้นจะ เป็นกุศลกรรมส่งผลให้ประสบสุขในชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า
ก็กลับกลายเป็นอกุศลกรรมไป คัง เศรษฐีที่ประสบความล้มจมกองกลายเป็นยากใน เวลา
ต่อมา

ในทางตรงกันข้าม หญิงเข็ญใจผู้แม้ยากไร้ซึ่งวัตถุ (กายกรรม) หากอุทิศไป
ถวายน้ำใจที่เปี่ยมล้นไปด้วยศรัทธาคือการให้ (มโนกรรม) อย่างจริงใจ อานิสงส์ที่ได้
จากกุศลกรรมจึงกว้างใหญ่นัก คังปรากฏในตอนท้ายของ เรื่องที่เธอได้กลายเป็น เศรษฐี
ขึ้นทันตาเห็น

รางวัลที่ได้รับจากอานิสงส์นั้น แม้จะดูเป็นเรื่องอภินิหาร แต่ก็ดู เป็นผลที่เข้า
กับเนื้อเรื่องในเบื้องต้นได้คือ "ชาวบ้านปกติ เชื่ออยู่แล้วว่า จิตที่บริสุทธิ์ยอมก่อให้เกิด
อภินิหารได้ จะโดยอำนาจของผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองอยู่ก็ดี หรือโดยอำนาจของ กระแสจิต
นั้นโดยตรงก็ดี" (กิ่งแก้ว อัครถาวร ๒๕๑๔: ๑๔)

รางวัลที่ได้รับจากอาณิสต์และมีลักษณะ เป็นอภินิหารนั้น ปรากฏให้เห็นอีกในเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) ผลจากกุศลกรรมที่หญิงชราได้สั่งสมไว้ ไม่ว่าจะเป็นการจาคีลภาวนาจิตใจ ที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระจากอกุศลมูลทั้งปวง การปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ ตลอดจนการมีส่วน เสริมสร้างพุทธศาสนาให้สถาพร เช่น การสร้างศาลาวัด ต่างก็มีส่วนเสริมสร้างให้ชีวิตของหญิงชราผู้นี้ประสบแต่ความสุข กระทำกิจการใดก็สำเร็จลุล่วงด้วยดี แม้เพียงแต่คิดจะสร้างศาลา ก็มีคนมาช่วย คิดอยากได้ไม้ก็ไ้สมประสงค์ ต่างจากหญิงชรา ๓ คนผู้ปฏิบัติกรรมแต่เปลือกนอก (กายกรรม) หากจิตใจ (มโนกรรม) ไม่อาจสะละกิเลสได้ รังแกเพื่อนหญิงชราที่พวกเธอถูกกว่าใจเฝ้าโดยจับลอยแพไป ผลจากการ เบียดเบียนผู้อื่นและความจอมปลอมที่กลายเป็น ความยึดติด สลัดไม่หลุด ทำให้ชีวิตของหญิงชรา ๓ คนนี้ต้องประสบความวิบัติในที่สุด

สำหรับแนวคิด เรื่อง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนี้ ถ้าพิจารณาจากพื้นฐานความ เชื่อของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอซึ่งเป็นแบบ "วิญญาณนิยม" คือถือว่า ดี ชั่ว อยู่ที่ความพึงพอใจของพระเจ้าและภูตผีแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าทัศนะ เรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นทัศนะตรงกันข้ามกัน เป็นอิทธิพลทางความ เชื่อที่ชาวมูเซอรับมาจากชาวพื้นราบอย่าง ไม่คงสงสัย

สละกิเลสอันไ้แก่ โลกะ โทสะ และ โมหะ

การไม่ประกอบอกุศลมูลหรือกิเลสทั้งปวง อันไ้แก่ โลกะ โทสะ และ โมหะ นั้น เป็นหลักธรรมอีกประการหนึ่งที่นิทานพื้นบ้านของชาวมูเซอไ้สะท้อนให้เห็นแนวปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต ที่รับสืบทอดมาจากชาวพื้นราบ

ขอยกตัวอย่างนิทานมูเซอเรื่องที่ ๑, ๓, ๖, ๘ และนิทานชาวพื้นราบเรื่องที่ ๒, ๑๒, ๒๗ และ ๒๘

นิทานมูเซอ ๒ เรื่อง คือเรื่อง "ข้าว" (ม.๓) และ "กระต่ายโลภมาก" (ม.๑) สะท้อนให้เห็นคติสอนใจประการหนึ่งคือ โลภมากลาภหาย เรื่องมีอยู่ว่าหญิงหม้ายผู้เค็มไปค้วย ความละโมภเห็นแก่ตัว ไ้กลืนกินเม็คข้าววิเศษเสียเพียงผู้เดียว แต่มีนมนุชยจึงไม่มีข้าวกิน ต้องกินหินแทน รวมทั้งหญิงหม้ายคนนั้นค้วย ส่วนกระต่ายโลภมาก ก็ต้องสิ้นชีวิตในเวลาอันไม่สมควรค้วยความ เห็นแก่กิน

นอกจากความละโมภแล้วนิทานเรื่อง "กระต่ายโลกมาก" ยังชี้ให้เห็นว่า โทสะ และโมหะของงูและช้างนั้น ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ใดเลย เพราะนอกจากจะเป็นการ เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว ยังอาจ เป็นภัยต่อชีวิตของตนเองได้อีกด้วย

ในเรื่อง "หมาทานเดือนทานตะวัน" (ม.๘) "หมาบังทองจันทร์" (ม.๖) หญิงหม้ายผู้ตกอยู่ในทางกิเลสตัณหา จนล้มค่านึงถึงคุณธรรมคือความ เมตตาปรานีที่มารคาพึง มีต่อบุตร เสียสิ้น อดุศลกรรมจากการที่นางได้กำจัดบุตรน้อยในไส้โดยนำไปปล่อยทิ้งกลางป่า กล้วยหวัง เสพย์สุขกับสามีใหม่ ชีวิตของนางจึงต้องประสบกับความวิบัติในที่สุด

ความเชื่อที่ว่า กุศลมูลจะเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่จุดหมาย คือ ความสุข ใค่นั้น สะท้อนให้เห็นในนิทานชาวพื้นราบอีก ๔ เรื่อง

เรื่อง "พระชอบดาบ" (พ.๒๗) และ "พระขี้โลก" (พ.๒๘) เนื้อเรื่องได้ สะท้อนถึงทัศนะที่ต่อต้านการกระทำของพระโลกมาก ไม่ประพฤตินอยู่ในศีลธรรม ความ ยึดมั่นในทัศนะดังกล่าวนี้ จะพบได้จากการที่ผู้เล่าได้สร้างให้นางอุทธา (พ.๑๒) เป็น แบบอย่างของบุคคลในอุดมคติของพวกเขาคือประกอบแต่กุศลมูล ไม่ว่ามีภาระจะแสดงความ อดุชิธรรม หรือมารคาเลี้ยงจะกลั่นแกล้งอย่างไร นางอุทธาก็สามารถตั้งมั่นอยู่ในขันติธรรม ไม่มีโทสะหรือโมหะตอบโต้คนพาลเหล่านั้นเลย ยิ่งกว่านั้นนิทานเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) ยัง แสดงให้เห็นวิบากคือ ความสุขของหญิงชราที่ได้รับเป็นอานิสงส์จากการประกอบกุศลกรรม โดยยึดแก่นจริยศาสตร์ ๓ ประการ เป็นหลักคือ การไม่กระทำความชั่ว กระทำแต่คุณความดี และมีจิตบริสุทธิ์หรือจิตที่เป็นประภัสสรคือ ผ่องแผ้ว สามารถศรัทธา ความทะเยอทะยาน อยากทั้งปวงได้โดยสิ้นเชิง ใครจะรังแกว่าก็ไม่เอามาเป็นอารมณ์ เทวดาลองใจก็ไม่ หวั่นไหว ชีวิตของนางจึงสามารถเกินทาง ไปสู่จุดหมายได้ ทั้งนี้ด้วยศรัทธาและความยึดมั่น ต่อหลักธรรมดังกล่าวนี้เอง

๑.๕ มนุษย์ค่าเป็นวิถีชีวิตไปอย่างไร

การที่จะเข้าใจมนุษย์นอกจากเราจะต้องทราบว่า มนุษย์คืออะไร อะไรคือ เนื้อแท้หรือธาตุแท้ของมนุษย์แล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่เรามาควรจะทราบก็คือ มนุษย์ค่าเป็นวิถีชีวิตไป อย่างไร การกระทำของมนุษย์มีลักษณะอย่างไร เช่น เป็นเสรีหรือไม่ หรือเป็นไปตามกระแส ของปัจจัยแวดล้อมภายนอก

มนุษย์มีเจตจำนงเสรีและความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านทั้ง ๒ แห่ง พบว่านิทานจำนวน ๖ เรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะอันคล้ายคลึงกันคือ มนุษย์เป็นผู้กำหนดวิถีและสภาพแห่งชีวิตของตนเอง ด้วยกรรมหรือการกระทำของตนเอง มนุษย์จะดีชั่วตกต่ำหรือสูงส่งอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะใช้ปัญญาหยั่งรู้ เท้าทันความเป็นไปของธรรมชาติ และดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ ไม่ตกเป็นทาสของกฎธรรมชาติอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ หมายถึง เสรีภาพที่จะเป็นอิสระหลุดพ้นจากอิทธิพลหรืออิทธิพลต่าง ๆ

นิทานมุขโอวาทเรื่อง "หมิ่นหมิ่นห่ากา" (ม.๖๒) และ "กระต่ายโลภมาก" (ม.๑) แสดงให้เห็นว่า ถ้ามนุษย์เลือกประกอบกุศลกรรม มนุษย์ก็จะได้รับวิบากที่ดี ส่วนนิทานชาดกพื้นราบเรื่องที่ ๓, ๘ และ ๑๑ ได้สะท้อนให้เห็นเจตจำนงเสรีของมนุษย์ที่ได้เลือกประกอบกรรม วาจาพจนาคถ เพื่อเป็นแนวทางกำหนดสิ่งที่จะ เกิดในปัจจุบัน

นิทานชาดกพื้นราบอีก ๑ เรื่องคือ "นางอุทธลา" (พ.๑๒) ได้สะท้อนถึงเจตจำนงเสรีของมนุษย์ที่เลือกประกอบกุศลกรรมในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อหวังผลในภพภาคหน้านั้นเอง

แนวคิดเรื่องเจตจำนงเสรีและความรับผิดชอบที่พบในนิทานชาดกมุขโอวาทเพียง ๒ เรื่องคือ "หมิ่นหมิ่นห่ากา" และ "กระต่ายโลภมาก" นั้น เป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อถือโดยทั่วไปของชาวมุขโอวาทที่ฝังใจในลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) อย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่าเป็นแนวคิดที่รับอิทธิพลอย่างชัดเจน ๆ มาจากชาดกพื้นราบ ซึ่งมีทัศนะว่า มนุษย์เป็นใหญ่ ไม่มีสิ่งอื่นใดสามารถกำหนดและจัดการ เรื่องของมนุษย์ได้ เกิดขาดเท่ากับอำนาจของมนุษย์เอง ความเป็นไปทุกประการในชีวิต มนุษย์เป็นผู้เลือกตัดสินใจและบันดาลโดยการกระทำของตัวเองทั้งสิ้น เสรีภาพของมนุษย์ในแง่นี้มีมาพร้อมกับความรับผิดชอบในความดีความชั่วของตัวเอง ทุกข์หรือสุขที่ได้รับเป็นวิบากแห่งกรรมที่มนุษย์เป็นผู้กระทำเองทั้งในอดีตและปัจจุบัน แม้อุทธรธลาเหมือนจะทำไหมมนุษย์ไร้อิสระภาพในการเลือกเกิด แต่โดยแท้จริงแล้ว กรรมที่จักสรรกระทำเกิดมาให้ ก็เป็นกรรมที่มนุษย์ได้เลือกกระทำเองมาก่อนแล้ว เสรีภาพในแง่นี้จึงหมายถึง เจตจำนงเสรีที่มีความรับผิดชอบโดยสมบูรณ์

มนุษย์ไร้เสรีภาพ พฤติของมนุษย์ถูกกำหนดโดยปัจจัยแวดล้อมภายนอก

นอกจากความเชื่อเรื่อง เจตจำนงเสรีของมนุษย์แล้ว นิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบ ยังสะท้อนให้เห็นทัศนะที่ตรงกันข้ามกับทัศนะที่ไค้กล่าวถึงในตอนต้นอีกด้วย กล่าวคือ ในบางขณะมนุษย์ก็ไร้ซึ่งเสรีภาพ เพราะพฤติของมนุษย์ถูกกำหนดโดยปัจจัยแวดล้อมภายนอกอื่น ๆ เช่น เทพเจ้าและภูตผี

นิทานชาวมูเซอเรื่องที่ ๒๒, ๒๓, ๕๑, ๕๓, ๕๕ และ ๓๖ แสดงให้เห็นถึงอำนาจแห่ง เทวะที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของประชาคมชาวมูเซอได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขา (ม.๒๒) การที่ชายผู้เป็นสามีต้องไปอยู่บนภรรยา (ม.๒๓) ที่มาแห่งประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเฒ่าจะตี (ม.๕๑, ม.๕๓) การแต่งงาน (ม.๕๕) ตลอดจนข้อห้ามประพฤติก (ม.๓๖) ล้วนมีที่มาจากเทพเจ้าอ้อฮาและพระเจ้าหน้าสีทั้งสิ้น ส่วนนิทานชาวพื้นราบนั้นไม่สื่อว่ามีความเชื่อในเรื่องนี้แต่อย่างใด นอกจากเทพเจ้าแล้ว ภูตผียังเป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอกอีกประการหนึ่งที่มีส่วนในการกำหนดพฤติของมนุษย์

นิทานเรื่อง "หนะพีพี" (ม.๑๘) , "ผีโพง" (พ.๑๗) , "น้ำมันพราย" (พ.๑๘) , "ผีปอบ" (พ.๑๙) และ "ผีกะ - ผีพาย" (พ.๒๑) สะท้อนให้เห็นถึงพฤติของมนุษย์ที่กระทำไปโดยปราศจากเจตจำนงเสรีเป็นแรงบันดาลใจ แต่ภูตผีที่สิงสู่อยู่ภายในร่างกาย (พ.๑๗, พ.๑๙, ม.๑๘, พ.๒๑) หรือน้ำมันพรายจากภูตผี (พ.๑๘) ต่างหากที่กลบฝังกาลหรือบังคับให้มนุษย์ต้องกระทำอย่างมีอาจหลีกเลียงได้

อาจสรุปลักษณะการกระทำของมนุษย์พอสังเขปได้ว่า แม้ชาวมูเซอจะยอมรับทัศนะต่อการดำเนินวิถีชีวิตว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่จะกระทำตามเจตจำนงแห่งตนได้อย่างมีความรับผิดชอบ เช่นชาวพื้นราบ แต่ทัศนะดั้งเดิมที่เชื่อว่าพฤติของมนุษย์ถูกกำหนดโดยเทพเจ้าและภูตผี มนุษย์มิได้มีความเป็นตัวของตัวเอง แต่เป็นเพียงผลิตผลของสิ่งแวดล้อม จึงไม่มีอะไรที่คนเราจะต้องรับผิดชอบนั้น เห็นยวแน่นอน ลึกซึ้งยิ่งกว่า ต่างกับชาวพื้นราบที่ความเชื่อในอำนาจภูตผีซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมนั้น ได้เสื่อมถอยลดน้อยลงไปอย่างมาก นับตั้งแต่ได้รับเอาศาสนาพุทธเข้ามาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจ

๑.๖ มนุษย์ควรแสวงหาอะไรในชีวิต

"มนุษย์เราควรทำอะไรกับตัวเอง เราควรใช้ชีวิตของเราอย่างไร อะไร เป็นสิ่งที่ที่สุดของชีวิตที่เราควรแสวงหา นี่คือนิยามเรื่องอุดมคติของชีวิตซึ่งปรัชญาเมธีโคถกเถียงกันมากกว่าสองพันปีแล้ว" (วิทย์ วิศทเวทย์ ๒๕๒๐: ๑๓๖) สำหรับทัศนะต่อปัญหาเรื่องสิ่งที่ดีที่สุดที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบนั้น พบว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นพวกแสวงหาความสงบที่เน้น เรื่องการดับความตองการ และการเอาชนะตนเอง เป็นสำคัญ (วิมุตินิยม)

"หมิ่นหมิ่นท่ากา" (ม.๖๒) , "ท่าไม้มูเซอไม้ค้ำเกล้า" (ม.๒๖) และ "ท่าไม้มูเซอท่าไม้ค้ำเกล้า" (ม.๓๒) แสดงให้เห็นถึงความพยายามดับความตองการ โดยการบัญญัติกฎเกณฑ์ขึ้นห้ามปรามและชี้ให้เห็นโทษของการประพฤติ ส่วนนิทานเรื่อง "หมาบังคองจันทร์" (ม.๖) , "กระต่ายโลงมาก" (ม.๑) และ "หมาทานเคื่อนทานตะวัน" (ม.๔) นั้น สะท้อนให้เห็นผลจากการดำเนินชีวิตผิดพลาด เพราะไม่สามารถเอาชนะกิเลสฝ่ายต่ำได้ ขอยกตัวอย่าง กระต่าย งู และช้าง (ม.๑) ซึ่งเปรียบเสมือนมนุษย์นั้น ก็ไม่อาจระงับโลภะ โทสะ และโมหะ ได้ หรือมารคาผู้ปราศจากมนุษยธรรม (ม.๖, ม.๔) ช้ำยังอุ้มกบฏกิเลสค้นหา มีอาจสงบระงับความปรารถนาในโลกียรสได้ ตัวละครทุกตัวจึงต้องประสบกับความวิบัติในชีวิต หากความสงบมิได้เลย

นิทานชาวพื้นราบที่สะท้อนถึงทัศนะทำนองเดียวกันกับชาวมูเซอได้แก่เรื่องที่ ๒, ๑๒, ๒๗, ๒๘ และ ๓๓

นิทานเรื่อง "พระชอปลาบ" (พ.๒๓) และ "พระชีโลก" (พ.๒๔) ชี้ให้เห็นหลักคำสอนประการหนึ่งคือ อโลภะ ส่วนอโทสะ และ อโมहनัน พบได้อย่างชัดเจนในท้าว "นางอุทธลา" (พ.๑๒) ผู้ตั้งมั่นอยู่ในขันติ แม้จะถูกกดดันแกล้งอย่างไรนางก็สามารถสงบระงับอารมณ์ไว้ได้ เช่นเดียวกับหญิงชราในนิทานเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) ที่แม้จะถูกรังแก คำว่าเพียงไร นางก็สามารถดับอารมณ์ที่เป็นอกุศลมูลได้สิ้น นอกจากแสวงหาความสงบด้วยการไม่ตอบโต้ของแวงกับคนพาลแล้ว หญิงชรายังหาความสงบจากการถือศีลภาวนาอีกด้วย

ในเรื่อง "พญาเวสสันดร" (พ.๓๓) การออกมาแสวงหาความสงบของจิตโดย การถือศีล ครองเพศบรรพชิตอยู่ในป่าหิมของพญาเวสสันดรนั้น แสดงให้เห็นถึงทัศนะแบบ วิมุตินิยมได้เป็นอย่างดี

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

มนุษย์ควรปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่นไร

จากการสัง เกตและสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าหลักแห่งความประพฤติของชาวมูเซอ นั้น แม้จะมีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมแน่นอนตายตัว แต่ในบางกรณีก็มีการคำนึงถึงผล คือ ความ สุขของมหาชนเป็นหลักใหญ่ (ประโยชน์นิยม) ด้วย เช่น เขาถือว่าการฆ่ามนุษย์ด้วยกัน เป็น บาป แต่ถามมนุษย์คนนั้นกระทำความผิดให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ชนส่วนรวม และได้คิดเตือนถึง ๓ ครั้งแล้วก็ไม่ฟังได้

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาจากนิทานพื้นบ้านก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า หลักแห่งความ ประพฤติที่เป็นสัจธรรมะจริง ๆ ของชาวมูเซอ นั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักการ ของชาวพื้น ราบอย่างยิ่ง คือถือว่า ที่ ชั่ว ผิด ถูก ซึ่งเป็นค่าทางศีลธรรมนั้น เป็น เรื่องแน่นอนตายตัว ปราศจากข้อแม้และมีค่าในตัวของมันเอง (ค่าน้ำ) ถ้าการกระทำหนึ่งก็ ก็หมายความว่ามันดี โดยตัวของมันเอง ดีโดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใด ๆ ไม่ว่าใครจะเป็นผู้กระทำ กระทำเมื่อไร ที่ไหน เกิดผลอย่างไร ก็ถือว่าดีทั้งนั้น การจงใจหยิบฉวยสมบัติของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

(ม.๖๒ , พ ๑๕ . พ.๑๖) การดื่มสุรา (ม.๒๖ , ม.๓๒, ม.๓๓, ม.๓๕) การที่มารกาละ เลย คอหน่าที่เลี้ยงกบฏครุที่ยังพึ่งตนเองมิได้ (ม.๘) การ เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

(ม.๑, พ.๘, พ.๙, พ.๑๒) ตลอดจนการ ไม่ประพฤตินตามวิสัยอันควร ของสมณเพศ

(พ.๒๓) , พ.๒๔) ก็เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมโดยปราศจากข้อแม้ใด ๆ เช่นกัน

ศีลธรรม เป็นสิ่งที่ยกระดับให้มนุษย์มีสถานภาพสูงกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์
ด้วยกัน

คานท์ (Kant) กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์สองโลก ประการแรก มนุษย์อยู่ในโลกของ

เหตุวิสัยเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติ และในโลกแห่งผัสสะนี้ มนุษย์จะตกเป็นทาสของสัญชาตญาณ ความปรารถนา และความรู้สึก เหมือนกับสัตว์ที่เป็นทาสของความหิวกระหาย และใบไม้เป็นทาสของลม แต่ในโลกหนึ่งคือโลกแห่งอภิปรัชญา ซึ่งเป็นโลกแห่งเหตุผล และ ปัญญา หรือโลกแห่งศีลธรรมนั้น มนุษย์มีเสรีที่จะชักขึ้นกับแรงผลักดันทั้งหลาย เขาจะเป็นตัวของตัวเอง มีสำนึกผิดชอบชั่วดีและเมื่อใดที่เขาจับยังซึ่งใจโดยแยกความแตกต่างระหว่าง "อยาก" กับ "ควร" ได้ เมื่อนั้นเขาได้กลับคืนสู่ศักดิ์ศรีของมนุษย์ เขาไถ่ยกตัวเองเหนือสรรพสิ่งในธรรมชาติ (วิทย์ วิศทเวทย์ ๒๕๒๐: ๘๘)

การเพิ่มคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้มีชีวิตสูงขึ้น หรือสูงกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์ด้วยกันนั้น พบว่า นิทานพื้นบ้านของทั้ง ๒ แห่ง ได้สะท้อนหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องยึดแก่นจริยศาสตร์ ๓ ประการ คือ การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง เช่น ไม่คดไม่โกง ไม่คดไม่โกง ซึ่งจะทำให้ชาวคตีสัมผัสปัญญา และพาไปสู่การประกอบอภุศลกรรม (ม.๒๖, ม.๓๒, ม.๓๕) ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน (พ.๓, พ.๔) การประกอบคุณความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์หรือมีจิตเป็นประภัสสร (พ.๒, พ.๓๓) เป็นต้น คุณสมบัติทางจริยศาสตร์ เหล่านี้ถือเป็นอำนาจหรือพลังสำคัญยิ่งในการครองตน เป็นมนุษย์ทำหน้าที่เป็นท้าว เปลี่ยนแปรความเป็นมนุษย์ให้มีคุณภาพหรือสถานภาพที่ยิ่งขึ้น มีความหมาย ความสุขและคุณค่ายิ่งขึ้น ตามลำดับขั้นของคุณสมบัติดังกล่าว โดยนับตรงกันข้าม คุณค่าความเป็นมนุษย์ย่อมจะลดลงตามขั้นขั้นการประกอบกรรมชั่ว (ปัญญา บริสุทธิ ๒๕๒๓: ๒๐, ๑๗)

อาจสรุปความเรื่องหลักแห่งความประพฤติได้ ณ จุดนี้ว่า การยึดถือเจตนาหรือหลักการว่าสำคัญกว่าผลที่จะได้รับนั้น ดูเป็นกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดอยู่มาก แม้จะเป็นความจริงว่า มนุษย์ควรจะมีศีลธรรมและศักดิ์ศรี แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็อาจจะมีสิทธิแสวงหาความสุขในชีวิตได้ เราจะรู้สึกได้ว่า หลักแห่งความประพฤติของชาวมูเซอ นั้น มีลักษณะยึดหยุ่นและอ่อนช้อยระหว่างประโยชน์นิยมคือความสุขที่จะได้รับกับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดอีกสิ่งหนึ่งของชีวิต ในขณะที่หลักแห่งความประพฤติของชาวพื้นราบนั้น มีลักษณะสุดโต่ง (extreme) คือ เข้มงวด เย็นชาต่อธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ค่อนข้างมาก

อุกมคติทางศีลธรรม

มนุษย์เกิดมาต้องมีความสัมพันธ์กัน และแสวงหาพวกพ้องอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่ เป็นเหล่า เป็นสังคม การที่ชีวิตในสังคมของมนุษย์ จะดำเนินไปได้อย่างสงบสุข มนุษย์ จำเป็นจะต้องมี คุณธรรมหรืออุกมคติ เป็นเครื่อง เหนี่ยวรั้ง และชำระทาง นอกเหนือไปจากคุณสมบัติทาง จริยศาสตร์ที่ได้กล่าวไปแล้ว

คุณธรรมอันพึงปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นจากนิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเขามู เซอ และ ชาวพื้นราบ นั้นมีหลายประการด้วยกัน และคุณธรรมแต่ละประการล้วน เป็นปัจจัยที่สำคัญ ยิ่งต่อการ เสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในสังคม ขอยกมากล่าวตามลำดับดังนี้

การยกย่องผู้ที่มีความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมที่สำคัญมากประการหนึ่งของประชาคมชาวมู เซอ และ ชาวพื้นราบ นิทานพื้นบ้านซึ่งสะท้อนให้เห็นอุกมคติอันคล้ายคลึงกันของชน ๒ กลุ่มอาจจำแนก ออกเป็น ความซื่อสัตย์ต่อสามี ความซื่อสัตย์ต่อพี่น้อง และความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และ เพื่อน มนุษย์

นิทานเรื่อง "ถ้ำ" (พ.๑๕) และ "ถ้ำวัดกอย" (พ.๑๖) สะท้อนให้เห็นภาพความ ตกต่ำของมนุษย์ผู้ตก เป็นทาสของสัตว์ป่า ความปรารถนา โดยเฉพาะ เมื่อไม่มีสิ่งใดมา เหนี่ยวรั้ง ควบคุม มนุษย์ผู้มากไปค้ายกเลส ก็ถือเอาสิ่งสาธารณะมาเป็นของตน โดยปราศ จากความซื่อสัตย์ต่อกฎเกณฑ์ อัน เปรียบเสมือนคำสั่งสัญญาที่ได้มีไว้ต่อกัน และ เมื่อมนุษย์อสังกั ประตุถ้ำจึงปิดลง

ความซื่อสัตย์ของมนุษย์นั้น เป็นคุณธรรมที่ แม่แก่พระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ก็ให้การยกย่องใน "พระเจ้าหน้าสี" (ม.๕๓) เทพเจ้าหน้าสีทรงซาบซึ้งในคุณความดี คลอดจนการทั้งมันอยู่ในความซื่อสัตย์ต่อ เพื่อนมนุษย์ของชายผู้เจ็บป่วยคนนั้น จึงทรงมีพระ เมตตา เสด็จลงมาช่วยรักษา

ส่วนนิทานเรื่อง "เจ้าสุวัตรนางบัวคำ" (พ.๔) นั้น ฉายให้เห็นอภินิหารอัน

เกิดจากอำนาจแห่งความเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อภัสตราของนางบัวคำ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) จึงกลั่นกาลให้ กายของนางร้อน พรานป่าจึงไม่สามารถแตะต้องกายนางให้เป็นมลทินได้

แนวคิด เรื่องความซื่อสัตย์ต่อสามีนั้นปรากฏให้เห็นอีกในนิทานเรื่อง "กำเนิกฉีน" (ม.๘) หญิงชาวมูเซอ นั้นมีทัศนคติต่อการมีสามีไม่แตกต่างไปจากหญิงชาวพื้นราบเลย คือถ้ามีสามี หรืออีกจะมีสามี ก็ต้องซื่อสัตย์ต่อสามีของตน เพียงผู้เดียวจะบังใจให้ชายอื่นมิได้ เป็นอันขาด

คุณธรรม เรื่องความซื่อสัตย์ประการสุดท้ายที่จะยกมากล่าวคือ ความซื่อสัตย์ต่อญาติพี่น้อง นิทานเรื่อง "พ่อของมูเซอ" (ม.๕๗) สะท้อนให้เห็นความเคร่งครัด เข้มงวดต่อคุณธรรมข้อนี้ ของชาวมูเซอ ไกลถึงซีกซีกเจมมาก เคาะปี่แซมะ และ เคาะลือแซมะ ที่ของผู้ เป็นบรรพบุรุษของชาวมูเซอ ต้องแยกย้ายกันไปอยู่คนละที่ละทาง ก็เนื่องมาจากความไม่ซื่อสัตย์ที่น้องมีต่อพี่นั้นเอง

การยกย่องผู้มีใจกรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

พูดถึงความ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการสร้าง และรักษามนุษยสัมพันธ์ใน นิทานชาวมูเซอ และนิทานชาวพื้นราบหลายเรื่อง ได้ฉายให้เห็นโลกทัศน์ที่คล้ายคลึงกันว่า การจะคบค้าสมาคมกันนั้น มนุษย์ไม่ควรตระหนี่ถี่เหนียว เห็นแก่ตัว หรือเอารักเอาเปรียบคนอื่น

นิทานเรื่อง "ไอ้ชาย" (ม.๓๗) และ "ลูกเขยโง่" (ม.๘๒) สามารถสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงอุปนิสัยของคนชนบทที่รักความสงบ และเอื้ออารีต่อคนแปลกหน้า ซึ่งแม้จะไม่มีใครรู้จัก ก็อาจขอพำนักอาศัยตามบ้านเรือนของใครก็ได้ ต่างจากความเห็นแก่ตัว เอารักเอาเปรียบซึ่งกันและกันในนิทานเรื่อง "เฒ่ามูเซอ" (ม.๒๕) และ "ทำไมชาวเขาต้องโยกย้ายบ่อย ๆ" (ม.๓๑) พี่น้องต้องแตกความสามัคคีกัน เพราะเข้าใจผิดว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เห็นแก่ตัว ต้องการได้แก่ของของผู้อื่น ส่วนของตนกลับหวงแหนซึ่ง "ความเข้าใจผิด" นี้สะท้อนให้เห็นถึงคตินิยม เรื่องความ เอื้ออารี แบ่งปันกันอยู่กันกิน สัมคังสุภาภิต

สนใจของชาวมูเซอที่ว่า "ลาไค้สัตว์เล็กให้พ่อแม่กิน ลาไค้สัตว์ใหญ่แบ่งปันให้เพื่อนบ้าน
ได้กิน" (กรมประชาฯ ๒๕๑๔ : ๓๘)

คติที่ว่าเป็นปรากฏให้เห็นในนิทานเรื่อง "ตุ๊กกะตะ" (พ.๑) เช่นกัน หญิงเชื้อใจ
ผู้เคยถูกเศรษฐีไลลงบ้านลง เรือนแทบไม่ทั่วไม่ทันขณะจะไปร่วมทำบุญ ได้แสดงความใจ
กว้างโดยการให้ทานแก่เศรษฐีผู้กลับกลายเป็นบวชอย่างปราศจากความอาฆาตแค้น ทั้งนี้
ก็ด้วยความเป็นผู้มีคุณธรรม คือ ความเมตตาากรุณานั้นเอง

จากการออกเก็บข้อมูลในสนาม ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมใด ๆ ของชาวมูเซอนั้น
มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างประชากรในหมู่บ้านอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง
ลานเต็นรำ (จะคีก็้อ) การปลูกสร้างบ้าน งานบุญ การทำไร่ งานศพ ฯลฯ ดังนั้นคุณธรรม
เรื่องความเชื่อเพื่อ ความมีเมตตาากรุณา การแสดงน้ำใจต่อกัน จึงมีความสำคัญต่อชาว
มูเซอมาก โดยเฉพาะ เมื่อเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่พระเจ้าหน้าสี่ทรงโปรดปราน (ม.๕๓)

นอกจากความเมตตาากรุณาต่อ มนุษย์ด้วยกันแล้ว นิทานชาวพื้นราบเรื่อง "ใจว่า"
(พ.๒) และ "เวรโล่ทัน" (พ.๔) ยังแสดงให้เห็นความเมตตาที่มนุษย์พึงมีต่อสัตว์โลกผู้ต่ำต้อย
กว่าอีกด้วย

จากนิทานพื้นบ้านที่ได้ยกขึ้นมาถกพิจารณาความพอสังเขปนั้น อาจกล่าวได้ว่า นิทานของ
ชาวมูเซอและชาวพื้นราบต่างก็สะท้อนให้เห็นทัศนคติที่ตรงกันคือ ความเชื่อเพื่อและเมตตา-
ธรรม เป็นเครื่องค้ำจุนโลก มนุษย์เกิดมาเพื่อกันและกัน และต้องพึ่งพิงอาศัยกันและกัน หาก
มนุษย์คนใด เพิกเฉยทอดธุระไม่ให้ความเชื่อเพื่อจะถูกลงโทษ ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคม
ด้วย และเวลาตนเองเดือดร้อนก็ไม่สามารถพึ่งพาอาศัยใครได้

การยึดมั่นในคารวธรรม

ภาพสะท้อนของคุณธรรมที่คล้ายคลึงกัน จากนิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ
และชาวไทยพื้นราบอีกประการหนึ่งคือ การยึดมั่นในคารวธรรม มนุษย์จะอยู่ในสังคมได้อย่าง
สงบสุข ชีวิตครอบครัวจะดำเนินไปได้ราบรื่นสันติสุขก็ด้วยการเคารพเชื่อถือกัน การให้เกียรติ
ซึ่งกันและกัน การคำนึงและยอมรับในศักดิ์ศรีของบุคคลแต่ละคนตามสมควรแก่ฐานะานุรูป เช่น

น้องตองเคารพเชือกที่ผูกอาวุธไว้ว่า ไม่กระทำการสมหลุมหมิ่นกั้วราว (พ.๓) หรือแม้แต่การมีลูกธนูก็ไม่ต้องขึ้นหน้าพิ (ม.๑๒, ม.๘) ลูกเขยตองเคารพนับถือบิดาของภรรยา (ม.๔๒, ม.๔๓) ลูกบ้านตองเคารวะหัวหน้าบ้านคามักดิ์ (ม.๖๕) และสามัญชนตองเคารวะเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน (พ.๒๕, พ.๓๐) เป็นต้น

การยัดมั่นในสามัคคีธรรม

นอกจากจะยัด "คารวธรรม" ประจำใจกึ่งกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวมุเซอและชาวไทยพื้นราบยังอาศัย "สามัคคีธรรม" เป็นหลักการและวิธีการในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเกรงครัดอีกด้วย ครอบครวัโคหรือสังคมโคชาความสามัคคี ครอบครวันั้นสังคมนั้นยอมแตกร้างและปราศจากความสงบสุข (ม.๑, ม.๕๗, พ.๓, พ.๕, พ.๑๒)

คติธรรมประจำใจที่เป็นนามธรรมกึ่งกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ในนิทานเรื่อง "ประเพณีการปลุกบ้าน" (ม.๖๕) ปรากฏว่าชาวมุเซอทุกครวัเรือนจะปลุกบ้านโดยหันหน้าบ้านไปยังบ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน (คะแซมะ) ตามความเชื่อที่ว่าถ้าหันหน้าเข้าหากัน รวมหมู่รวมพวกให้ถึงความร่วมมือกันแล้ว จะประกอบพิธีกรรมหรือกิจการใด ๆ พิธีกรรมหรือกิจการนั้น ๆ ก็จะสามารถสำเร็จมีบุญมีศีล ทุกคนในหมู่บ้านก็จะประสบความสำเร็จความสุขทั่วหน้ากัน

การยัดมั่นในกตัญญูทเวทิตาธรรม

อุดมคติทางศีลธรรมที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่งของชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอและชาวไทยพื้นราบก็คือ การยัดมั่นในความกตัญญู

นิทานชาวพื้นราบเรื่อง "เวรไลทัน" (พ.๘) "หงส์หิน" (พ.๙) "นางสิบสอง" (พ.๑๑) และ "นางอุทลลา" (พ.๑๒) ฉายให้เห็นถึงการแสดงออกซึ่งความสำนึกในพระคุณอันสูงส่ง ที่บุตรมีต่อบิดามารดา การแสดงออกนั้นอาจปรากฏให้เห็นในลักษณะการปรนนิบัติรับใช้ ทาเลี้ยงบิดามารดา (พ.๘, พ.๑๑, พ.๑๒) การไม่โกรธตอบบิดามารดาและเป็นฝ่ายเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อความพอใจของท่าน (พ.๑๒) หรือการตอบแทนบุญคุณโดยการรับมารดาอายุขัยเมื่อตนมีความสุขความเจริญ (พ.๘) ยิ่งกว่านั้น นิทานเหล่านี้ยังสะท้อน

แนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญูอีกว่า ผู้ที่ยึดมั่นในธรรมะข้อนี้ ย่อมประสบความสำเร็จในเรื่องในชีวิต นอกจากความสำนึกในคุณงามความดีของมนุษย์ด้วยกันแล้ว นิทานชาวมุขเฮอยังสะท้อนให้เห็น กตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ชาวมุขเฮอมีต่อสัตว์อีกด้วย เช่นพวกเขาถือว่า นกมีบุญคุณกับมนุษย์เพราะ ช่วยออกมาจากผลน้ำเกาไก่ (ม.๒๕ , ม.๒๗) สุนัขช่วยไหม้มนุษย์มีข้าวบริโภคตราบเท่าทุกวันนี้ เนื่องจากสุนัขไปนอนทับข้าวของเทวดา เมล็ดข้าวเลยตกหางสุนัขมา (ม.๕) ชาวมุขเฮอจึงนิยม เลี้ยงสุนัขกันไป

แม้ว่านิทานชาวมุขเฮอที่รวบรวมมาไว้จะสะท้อนให้เห็นเฉพาะความกตัญญูที่มนุษย์ มีต่อสัตว์เท่านั้น แต่ก็มิได้หมายความว่า ชาวมุขเฮอจะปราศจากกตัญญูกตเวทิตาธรรมต่อ เพื่อนมนุษย์ คุณธรรมข้อนี้ประจักษ์ได้อย่างชัดเจน จากประเพณีการคำหัวปูजार (แกลู่) และผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพนับถือของพวกเขาในวันปีใหม่ (เซาะ จา เลอ) อันมีลักษณะ คล้ายคลึงกับการรณรงค์คำหัวคน เซ้าคนแก่ใน เทศกาลวันสงกรานต์ของชาวพื้นราบ

นอกจากการแสดงออกซึ่งความรักความห่วงหา ความชอบคุณ ต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยกันแล้ว ชาวมุขเฮอยังได้แสดงความสำนึกในพระคุณแห่ง เทพเจ้าอีกด้วย คุณสมบัติทาง จริยศาสตร์ข้อนี้ของชาวมุขเฮอ สะท้อนให้เห็นได้ในประเพณีวันกินข้าวใหม่ (จะสี จา เลอ) ประเพณีนี้ เปรียบเสมือนการขอมคุณเทพเจ้า หรือการแสดง ความ "รู้คุณ" พระเจ้าผู้ทรง กรุณาประทานความสุขสมบูรณ์ ความอยู่ดีกินดี ให้แก่พวกเขาและการแสดงออก ซึ่งกตัญญู กตเวทิตาธรรมนี้ ได้กระทำผ่านทาง การเซวรวงบูชา ดังสุภาษิตชาวมุขเฮอที่ว่า "ถ้า เคารพนับถือบรรพบุรุษแล้ว จะมีบุญมีศีลเทวราชหรือซา อวยพร ท้ามาหากินได้กินได้ดื่ม" หรือ "ถ้า เคารพนับถือบรรพบุรุษแล้ว ท้ามาหากินไม่อยู่ไต่ใคร" (กรมประธา ฯ

๒๕๑๘ : ๓๘)

การยึดมั่นในปณิธานธรรม

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของทั้ง ๒ แห่ง ปรากฏว่าเนื้อหานิทาน ได้สะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมที่คล้ายคลึงกัน ของประชาคม ๒ กลุ่มนี้ อีกประการหนึ่งนอก เหนือจากที่ได้อธิบายไปแล้วนั้นก็คือ ความนิยมยกย่องในบัตถิต และบุคคลผู้มีความสามารถ

นิทานชาวพื้นราบเรื่อง " เจ้าสุตคน " (พ.๖) "หงส์หิน" (พ.๘) และ "นางสิบสอง" (พ.๑๑) แสดงให้เห็นค่านิยมของชาวบ้าน ที่นิยมยกย่องในความเก่งกล้าสามารถที่ก่อรูปด้วยคุณธรรมของตัวละครในเรื่อง คือ เจ้าสุตคน เจ้าหงส์หิน และ พระรตได้เป็นอย่างดี นอกจากค่านิยมในความสามารถเรื่อง "รบทัพจับศึก" แล้ว ใน "อาคมพรางคา" (พ.๒๕) ยังชี้แนะให้เห็นความนับถือศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อบุคคลผู้มีความเก่งกล้าสามารถทางไสยศาสตร์ เวทย์มนต์ เช่น อาจารย์วัคฉีกัวย

ส่วนการยกย่องในปัญญาธรรม ที่พบในนิทานชาวมูเซอ นั้น นอกจากการยกย่องนับถือชายชาตรีชาวมูเซอผู้สามารถในการล่าสัตว์ และการผจญภัย เช่น "มูเซอ" (ม.๕๔) แล้ว นิทานเรื่องไอ้ขำย (ม.๓๓ , ม.๓๔ , ม.๔๐) ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมในบุคคลผู้มีความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบสูงอีกด้วย

เรื่องมีอยู่ว่า ไอ้ขำยสามารถใช้อุบายขึ้น ๆ หลอกหลวง หลิงแม่ลูกอ่อน ซึ่งสามีไม่อยู่ จนตั้งครรภ์ เมื่อสามีของหลิง เหล่านี้กลับจากสงคราม และทราบความจริง จึงพากันตามล่าตัวไอ้ขำยอย่างไม่ลดละ แต่ไอ้ขำยจอมกะล่อนมีสามารถใช้สติปัญญาหลอกกล้อ เอาตัวรอดไปได้ทุกครั้ง

พฤติกรรมอันฉลาดแกมโกง ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเป็นไปได้อของไอ้ขำย ในแต่ละครั้งนั้น แม้ว่าจะจะเป็นแบบฉบับ (type) ที่ไม่ดีนัก แต่ไอ้ขำยก็เป็นบุคคลที่ชาวมูเซอ กล่าวขวัญถึงด้วยความนิยมยกย่อง ไอ้ขำยหรือ ไอ้ ไอ้ขำยมันฉลาด คนบ่อเกี่ยวนี้ (สมัยนี้) บ่ได้ (ไม่ได้) อย่างไอ้ขำยหรือ (สัมภาษณ์, จะจู)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวมูเซอจะชื่นชม และศรัทธาในความเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดของไอ้ขำย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชาวมูเซอจะเป็นเช่นไอ้ขำย ในทางตรงกันข้าม เขาเหล่านี้กลับดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย สงบสุข ท่ามกลางธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ซึ่งประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยอัธยาศัยไมตรี ที่ถล่นกรองมาจากน้ำใจอันบริสุทธิ์อย่างแท้จริง

นอกจากการยกย่องผู้มีสติปัญญาสูงสามารถเอาตัวรอดในสถานการณ์ทั่ว ๆ ไป แล้ว นิทานเรื่อง "อะ แหะ" (ม.๘๖) ยังสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกถูกเหยียดหยามซึ่งแสดงออกในลักษณะการล้อเลียนอย่างขบขันต่อชาย ซึ่งขาดความรู้ความสามารถในเรื่องเพศสัมพันธ์ หรือในมุมมองกลับเราอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถเรื่องเพศสัมพันธ์ เป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ชาวซู เซอนิยมยกย่อง

นิทานเรื่องสุดท้ายที่จะยกมากล่าวชี้ชวนให้เห็นถึงคุณธรรมข้อนี้ ได้แก่เรื่อง "กบกะ เลือ" (ม.๑๐)

เรื่องมีอยู่ว่า กบและเลือโค้ทำพินันท์ทำการแข่งขันกระโดดไกล ปรากฏว่ากบตัวกระโจกติก สามารถใช้กลอุบายเอาชนะ เลือผู้เปรียบเสมือนเจ้าป่าได้อย่างน่าพิศวง แม้ตัวละครในเรื่องจะเป็นสัตว์ แต่นิทานเรื่องนี้ก็เสนอแง่คิดว่า การใช้สติปัญญาเอาตัวรอดนั้นเป็นสิ่งจำเป็น คนฉลาดที่สุดเท่านั้นจึงจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโลก

มนุษย์เราสัมพันธ์กับโลกอย่างไร

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกหรือจักรวาล การที่เราจะเข้าใจโลกทัศน์ของมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์นั้น เราควรจะเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกพอสมควร

นิทานเรื่อง "ทำไมซูเซอไม่รู้นั่งลือ" (ม.๒๑, ม.๒๔, ม.๓๔) ฉายให้เห็นโลกทัศน์ของชาวซูเซอได้อย่างถ่องแท้คือ โลกนี้เป็นเพียงที่สำหรับให้มนุษย์ใช้ความคิดและสติปัญญาแสวงหาความจริง ความรู้มิได้มาจากภายนอก เข้ามาสู่ตัวเราทางประสาทสัมผัสหรือประสบการณ์ เช่น การเรียนหนังสือ หากความรู้มีอยู่ในตัวเราทุกคนตั้งแต่กำเนิดแล้ว กวบบรรพบุรุษกินขนมแบ่งจีซึ่งจารึกตัวอักษรที่เทพเจ้าประทานให้แก่โบราณ ถ้าเราใช้สติปัญญาในการศึกษาพิจารณาตามเหตุผล เช่น ที่ชาวซูเซอพูดว่า "อาทุมมา คีหน่อ ก้อตี จะทำอะไร เธอนึกคิดเอา" (ม.๒๑) แล้วความรู้นี้ก็ปรากฏเป็นจริงออกมา

ส่วนนิทานเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) และ "พญาเวสสันดร" (พ.๓๓) นั้น สอดคล้องให้เห็นว่า มนุษย์อยู่ในโลกและมีความสัมพันธ์กับโลก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายมนุษย์กับโลกของสสารวัตถุนั้น ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด ด้วยจุดหมายอันแท้จริงของชีวิต มิใช่อยู่ที่ความสุขสบายทางกาย หากอยู่ที่สัจธรรมอันเกิดจากการใช้ปัญญา และเหตุผลไตร่ตรองพิจารณา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบ โคจรให้เห็นโลกทัศน์ที่คล้ายคลึงกันคือ เป็นแบบเหตุผลนิยม (Rationalism)

ข. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ (Man and Nature)

ธรรมชาติคือ สภาวะของสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่มีสภาวะ เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งปรากฏอยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ และแทรกอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้ง โกลและไกล ทั้งที่รู้เห็นและยังไม่รู้เห็น สภาวะธรรมชาติเหล่านี้มีจำนวนและขอบเขตทั้งที่อยู่ในวิสัยและนอกวิสัยที่มนุษย์จะรู้เห็น เกี่ยวข้อง ใกล้เคียง (ปัญญา บริสุทธี ๒๕๒๓ : ๘๗)

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบ ต่างก็เป็นชนในกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ที่มีเอกลักษณ์ด้านภาษา วัฒนธรรม แนวความคิดความเชื่อหรือโลกทัศน์เป็นของตนเอง และที่รับอิทธิพลมาจากสังคมอื่น ๆ จึงย่อมจะมีทัศนะในการมองโลกแห่งธรรมชาติทั้งภายในและรอบนอกตนเอง ไม่ค่อยไปกว่าประชาคมกลุ่มอื่น ๆ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาตินั้นอาจกล่าวโดยละเอียดได้ดังนี้

๑. กำเนิดของจักรวาลและธรรมชาติเป็นอย่างไร

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอและชาวไทยพื้นราบ ปรากฏว่าฉายให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับกำเนิดของจักรวาลและธรรมชาติ ๓ ลักษณะด้วยกันคือ

๑.๑ พระเจ้าทรงเนรมิตจักรวาลและธรรมชาติขึ้นอย่างฉับพลัน

สำหรับความเชื่อในเรื่องปัญหาความมีอยู่ของจักรวาลและธรรมชาติว่าเกิดจากลิขิตแห่ง เทวะนั้นพบว่า ปรากฏเฉพาะในนิทานชาวมูเซอเพียงกลุ่มเดียว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุที่ชาวไทยพื้นราบเป็นพุทธศาสนิกชนที่ไม่สนใจกับปัญหาจีนไทย เหล่านี้

เท่าไรนัก คับทราบที่ว่าไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการคับทุกข์แต่อย่างใดก็เป็นได้

ในเรื่อง "คนเกิดจากไหน" (ม.๔๔) ผู้เล่าได้แสดงให้เห็นความเชื่อว่า พระเจ้าหญิงอชา ทรงเนรมิตแผ่นดินและมนุษย์ขึ้นมาอย่างฉับพลัน หลังจากนั้นพระองค์จึงบันดาลสรรพสิ่ง เช่น ชาวเมธีก เทือกถวย (ม.๓) หน้าไม้ มีคคาบ เขือกและรองเมา (ม.๕๖) พระจันทร์ (ม.๓) ขวาน (ม.๒๖) ตลอดจนฝนฟ้า (ม.๔๙) ขึ้นมาให้กับมนุษย์

๑.๒ ธรรมชาติเกิดจากอำนาจภูตผีและคุณไสย

มนุษย์สมัยโบราณยังไม่เข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือสาเหตุแห่งความเป็นไปของสรรพสิ่ง เช่นที่มนุษย์ทุกวันนี้เข้าใจ ดังนั้นแทนที่เขามองธรรมชาติด้วยหลักแห่งเหตุผล กลับมองด้วยความหวาดกลัว เห็นว่าธรรมชาติทั้งหลาย มีอำนาจเร้นลับอะไรบางอย่างกำหนดอยู่เบื้องหลัง

ความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีผู้สร้างหรือบันดาลให้เป็นไปจะฝังแน่นอยู่ในความสำนึกของชาวไทยภูเขามู เซอและชาวพื้นราบแม้ปัจจุบัน เพียงแต่ผู้สร้างในที่นี้ไม่ได้มีตัวตนให้ประจักษ์ชัดด้วยรูปธรรม หากเป็นนามธรรมซึ่งมีอำนาจเร้นลับ อันได้แก่ภูตผี หรือคุณไสย เป็นต้น

สำหรับภูตผีหรือวิญญาณที่สิงสถิตย์ในธรรมชาตินั้น พวกเขาเชื่อว่าสามารถให้คำให้ร้ายแก่มวลมนุษย์ได้โดยอาจปรากฏในลักษณะของยักษ์ เช่นยักษ์ผู้มีจะรังแกทำร้ายมวลมนุษย์และสัตว์ ไค้สามข้างให้ปากจ่อและปลอมแปลงกายเป็นสาวสวยใน "นางสิบสอง" (พ.๑๑) หรือวิญญาณในนิทานเรื่อง "ถ้ำรักคอย" (พ.๑๕ , พ.๑๖) ที่ไค้ทำการปิดถ้ำเพื่อลงโทษมนุษย์เห็นแก่ตนทั้งหลาย ตลอดจนนิทานเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) ที่มีผีหรือเทวดาได้แปลงเป็นปลาควาปลาถึงมาทดสอบคุณธรรมของหญิงชรา เป็นต้น

นอกจากความเชื่อในอำนาจภูตผีแล้ว อำนาจคุณไสยยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวบ้าน
๒ กลุ่ม เชื่อว่าสามารถบันดาลให้เกิดสภาวะธรรมชาติได้

ใน "ป๋มู เซอ" (ม.๕๕) ได้ฉายให้เห็นความศรัทธาเลื่อมใสในความศักดิ์สิทธิ์ของ ป๋มู เซอผู้มีอิทธิฤทธิ์ สามารถเรียกน้ำให้ไหลขึ้นภูเขาได้

อำนาจคุณไสย เกี่ยวกับการใช้เวทย์มนต์คาถาอาคม เสกเป่าให้เกิดสภาวะธรรม-
ชาติชนิดต่าง ๆ นั้น ปรากฏให้เห็นในนิทานชาวไทยพื้นราบหลายเรื่อง เช่น "ชาละวันกุมภีร์"
(พ.๑๐) ซึ่งแสดงให้เห็นพระเซ้ซึ่งเกิดจากอำนาจเวทย์มนต์ "คาถาอาคม" (พ.๒๒) ที่เล่า
ถึงการใช้คาถาอาคมเสกหมากเป็นตัวตะเข็บ และเสกขันท้าเป็นขลา เรื่อง "เสื่อสมิง"
(พ.๒๔) ที่คนมีคาถาแก้กล้าแปลงร่าง เป็นเสื่อ หรือแปลงจากเสื่อเป็นคน เรื่อง "พระสุธน"
(พ.๓) ซึ่งพระฤๅษีได้ใช้เวทย์มนต์คาถาเสกนางมโนราห์ให้ละอมนอบให้พระสุธน เรื่อง
"เจ้าสุวัตนางบัวคำ" (พ.๕) ซึ่งพระฤๅษีได้เสกอาชาจากไม้ทองหลาง และเรื่อง
"นางสิบสอง" (พ.๑๑) ที่พระฤๅษีเสกอาชาให้พระรถควบีจิต เวทนาสงสาร เป็นต้น

เราจะรู้ดีกว่า เรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้น มิได้ปรากฏอยู่เฉพาะแต่ในสมัย
โบราณหรือเฉพาะในชนชาติที่ยังความเจริญ เช่นชาวไทยภูเขาเผ่ามู เซอ เท่านั้น แม้ในสังคม
ชนบทซึ่งกำลังกระจาย เป็นสังคมเมือง และในกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษา ก็ยังมีความเชื่อ เรื่อง
ไสยศาสตร์ปะปนอยู่ก็ เพราะความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นความ เชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์
และยัง เหลือค้างมาจนถึงปัจจุบันนี้

๑.๓ ธรรมชาติดึกดำเนิกจากกรรมวิบาก

ทัศนะต่อธรรมชาติและกำเนิดของจักรวาลที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่ง ที่วิเคราะห์
ได้จากนิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามู เซอ และชาวไทยพื้นราบ ก็คือธรรมชาติดึกดำเนิกมา
จากกรรม

ในกำเนิดมัน (พ.๔) หญิงงามชาวมู เซอได้ประพาศิคนต่อชายจำนวนมากที่มารูมรัก
นางเสมือนว่ามีไมตรีต่อบัวยทุกคนไป บิดาจึงเห็นว่าเป็นการไม่สมควร คัวยนิควิสัยสตรี
ชาวมู เซอที่ทองมันคง ชื่อสัตย์และรักเกี่ยวใจเกี่ยว จึงวางยานางถึงแก่ชีวิต ก่อนสิ้นชีวิต
นางไก่อธิษฐานขอมาจุติ เป็นต้นดินให้คนตักองแอมอีก เช่นวิสัยในอดีตชาติของนางนั้นเอง

วิบากแห่งอกุศลกรรมในอดีต ที่มีผลทำให้สถานะภาพในปัจจุบันของมนุษย์ลดต่ำลงนี้ ปรากฏให้เห็นในนิทานเรื่อง "ราหูอมจันทร์" (พ.๓) อีกเช่นกัน เรื่องมีอยู่ว่าพี่น้องสองคนทะเลาะวิวาทกัน น้องไม่เพียงปราศจากคารวะธรรมต่อพี่ หากยังแสดงกิริยาก้าวร้าว ก้าวยอกุศลจิต ที่มีความอาฆาตแค้นต่อกัน พี่จึงมาเกิด เป็นกวางอาทิตย์คอยจองเวรควายน้องคือพระจันทร์สีบดออกไป

ในเรื่อง "นางอุทลลา" (พ.๑๒) ภรรยาหลวงถูกภรรยาหน้าออกถื่นแก้งจนถึงแก่ชีวิต จากนั้นได้ไปเกิด เป็นปลาหมูทอง เก้าทอง และคันโพธิ์ในที่สุด การที่นางอุทลลาซึ่งดูเหมือนผู้เลวมีได้กล่าวถึง เล่าว่าได้ประกอบอกุศลกรรมไบบ้าง แต่สถานะของนางกลับถูกลดต่ำลงนั้น น่าจะอธิบายตามหลักกรรมลิขิตได้ว่า เป็นเพราะ "กรรมเก่า" ของนางยังไม่สิ้นไปนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม นิทานพื้นบ้านของชนสองกลุ่มนี้ก็สามรถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องกำเนิดของธรรมชาติได้อีกประการหนึ่งคือ สภาวะธรรมชาติทั้งหลาย ถือกำเนิดมาจากกรรม

หน้าที่ของกรรมตามแนวคิดทางพุทธศาสนานั้น เราอาจนำมาเปรียบเทียบกับหน้าที่ของเทพเจ้าในลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) เช่นข้อ ๑.๑ เพราะกรรมนั้นนอกจากจะเป็นผู้ถูกสร้างแล้ว ในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นผู้สร้าง คือเป็นสาเหตุแห่งการเกิดใหม่ของมนุษย์ เป็นตัวควบคุมวิถีชีวิต กำหนดเคราะห์และโชคชะตาได้อีกด้วย

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติเป็นเช่นไร

มนุษย์มีฐานะ เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตในภาวะของสัตว์ประเภทหนึ่งซึ่ง เป็นอูบัติการันตามธรรมชาติ และเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ หากปราศจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว มนุษย์ไม่อยู่ในฐานะที่จะสืบต่อกระบวนการชีวิตของตนเองได้ ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชน สังคม สภาวะ หรือภาวะใดๆก็ตาม เขาจะต้องมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติทั้งโดยตรง และโดยอ้อม (สิทธิ บุตรอินทร์ ๒๕๒๓ : ๘๖-๘๗)

สังคมชาวมูเซอและชาวพื้นราบต่างก็ เป็นสังคม เกษตรซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เป็นสิ่ง เกื้อกูลต่อการดำรงชีพเป็นอย่างมาก ประชาคม ๒ กลุ่มนี้จึงมีความผูกพันกับธรรมชาติ อย่างลึกซึ้ง และในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาตินั้น พบว่านิทานชาวมูเซอและ นิทานชาวพื้นราบได้ฉายให้เห็นโลกทัศน์ที่คล้ายคลึงกัน คือมนุษย์ เป็นฝ่ายที่ได้รับทั้งประโยชน์ และโทษจากธรรมชาติรอบ ๆ ตน อาจกล่าวโดยละเอียดตามลำดับได้ดังนี้คือ

๒.๑ มนุษย์อาศัยประโยชน์จากธรรมชาติ

แม้มนุษย์จะสามารถมีสภาวะ เป็นอิสระนอกเหนือไปจากธรรมชาติได้อย่าง แท้จริง เช่น เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แต่มนุษย์ก็มีพลังความสามารถประการหนึ่งที่เหนือกว่าสัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อัน เป็นผลิตผลธรรมชาติ นั่นก็คือ สติปัญญาอันชาญฉลาด สามารถชักแปลง ธรรมชาติบางอย่างมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้อย่าง เหมาะสม ประโยชน์ที่มนุษย์อาศัย จากธรรมชาติและปรากฏในนิทานพื้นบ้านนั้น ได้แก่

ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

นิทานมูเซอจำนวนหลายเรื่องสามารถสะท้อนให้เห็นวิถีประชาของชาวมูเซอที่ต้อง อิงอาศัยอยู่กับธรรมชาติในป่าเขาถ้ำเนาไพร เป็นอย่างดี ในสภาพการดำรงชีวิตที่ค่อนข้าง ขาดแคลน ยากลำบากและงานหนักนั้น ชาวมูเซอนิยมบริโภคข้าว (ม.๓๑, ม.๕) เป็นอาหาร หลัก ส่วนอาหารอื่น ๆ นอกจากพืชผักผักแพง น้ำเต้า (ม.๓๒, ม.๓๖) ที่ได้จากการทำไร่ แล้ว ก็จะเป็นพวกเนื้อสัตว์ที่ได้จากการออกล่าสัตว์ในป่าลึก เช่น นก (ม.๓๐, ม.๓๗, ม.๔๓) เก้ง กวาง วัว หมูป่า เม่น กระติง ช้าง (ม.๑๘, ม.๒๙, ม.๓๒, ม.๔๒, ม.๔๗, ม.๕๘) ในบางฤดูกาล ชาวมูเซอก็จะออกเสาะหาของป่า เช่น หน่อไม้ (ม.๓๓) และน้ำผึ้ง (ม.๔๕) มาบริโภคและจำหน่าย ซึ่งจัดว่าเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับพวกเขาได้ปีละ ไม่น้อยเลยทีเดียว

ส่วนในนิทานชาวพื้นราบ ก็ได้แสดงให้เห็นประโยชน์ของธรรมชาติที่มีต่อการดำรง ชีวิตในทำนองเดียวกัน คืออาศัยผลิตผลจากธรรมชาติ เช่น ผลไม้ต่าง ๆ (พ.๖, พ.๘) ตลอดจนน้ำ (พ.๑๑) ในการบริโภคเพื่อให้อย่างชีพอยู่ได้

เพื่อเป็นยารักษาโรค

นอกจากธรรมชาติจะมีประโยชน์ต่อการดำรงชีพแล้ว มนุษย์ยังสามารถอาศัยสัตว์ หรือพืชบางชนิดเป็นยา รักษาโรคได้อีกด้วย นิทานมุขเซอเรื่อง "หมาอังกวองจันทร์" (ม.๖) และ "หมาทานเถื่อนทานตะวัน" (ม.๘) สะท้อนให้เห็นความเชื่อว่างู หรือคิงสามารถรักษาโรคไถ่นอกจากสัตว์แล้ว พืช เช่น เปลือกคนไทรหรือเปลือกไม้ (ม.๗) หรือว่านชนิดต่าง ๆ เช่น ว่านเช่า ว่านนางเห่า (พ.๑๑) ก็ล้วนแล้วแต่มีสรรพคุณในการรักษาโรคได้ทั้งสิ้น

ความคล้ายคลึงกันของความเชื่อเรื่อง สมุนไพรธรรมชาติอันได้แก่พืชและ สัตว์ บางชนิด สามารถใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ และชาวไทยพื้นราบนั้น สามารถพบได้แม้ในปัจจุบัน

เพื่อเป็น เครื่องปั้น เถิงอารมณ

ประโยชน์อันคล้ายคลึงกันของธรรมชาติ ที่ปรากฏในนิทานชาวมูเซอ และชาวพื้นราบอีกประการหนึ่ง คือ การอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องปั้น เถิงอารมณ ชาวชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมูเซออาศัยในป่าเขาทางไกลความ เรืองรมย์ทั้งหลาย ได้อาศัยธรรมชาติอันแสนสงบรวมทั้งพืชและสัตว์ เป็นเพื่อนหย่อนใจ คลายเหงา เช่น โดยการตัดไม้ไผ่มาทำเป็นขลุ่ยผิว เป่าเล่นในโอกาสทั่ว ๆ ไป (ม.๑๒) หรือทำอะตะ เครื่องดนตรีสำหรับเป่าลือภาษาทับทิมึงคนรักยามค่ำคืน (ม.๓๗) นอกจากนี้ดิน (ม.๘) ยังเป็นผลผลิตจากธรรมชาติอีกชนิดหนึ่งที่ชาวมูเซอนิยมใช้เป็น เครื่องปั้น เถิงอารมณ นอกเหนือไปจากเครื่องดนตรีคังกล่าวข้างต้น

สำหรับชาวพื้นราบนั้น แม้ในนิทานจะ ไม่มีการ เล่าถึงประดิษฐ์ เครื่องดนตรีโดยอาศัยวัสดุจากธรรมชาติ แต่ธรรมชาติหรือต้นไม้ก็เปรียบ เสมือน เครื่องดนตรีซบถ้อมให้ความบันเทิงได้ ในเรื่อง "นางอุทธลา" (พ.๑๒) ก็ได้แสดงให้เห็นความชื่นชมกึ่งคำในธรรมชาติอันละ เมียคละไม เช่น เสียงลมพัดใบโพธิ์โยกไหวประดุจเสียงมโหรีอันไพเราะที่ซบถ้อมมาแต่ไกลส่วนการอาศัยสัตว์ เป็นเครื่องประ เเทิงอารมณนั้น นอกจากโคยถลา

กล่าวถึงเพื่อความสนุกสนาน พักผ่อนหย่อนใจแล้ว นิทานเรื่อง "น้ำกับผักทอง" (ม.๓๘) "คนกะเลื่อ" (ม.๓๒) และ "นางอุทธรดา" (พ.๑๒) ยังแสดงให้เห็นถึงการนำเอาสัตว์หรือพืชในป่าเขาที่ตนเคยสัมผัสคลุกคลีจนเกิดความคุ้นเคยเสมือนเพื่อนผู้ใกล้ชิดมาแต่งเป็นเรื่องเล่าสนุก ๆ สู้กันฟังเพื่อผ่อนคลายอารมณ์อีกด้วย

๒.๒ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มิใช่โทษ

แม้มนุษย์จะมองธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากมาย แต่ขณะเดียวกันพวกเขา ก็ตระหนักซึ่งในความสามารถ "ให้โทษ" ของธรรมชาติได้เป็นอย่างดีก็ดัง เช่น นิทานพื้นบ้านของ ประชาคม ๒ กลุ่มที่ได้แสดงให้เห็นทัศนะว่า สัตว์บางชนิดแม้จะดูน่ารักน่าชื่นชม หรือสามารถใช้เป็นอาหารของมนุษย์ได้ แต่ขณะเดียวกัน มันก็แฝงอันตรายจากความร้ายตามสัญชาตญาณสัตว์ของมันด้วย เช่น จระเข้หรือปลาที่อยู่บริเวณวังปลา (พ.๒) หรืองูใหญ่ และช้าง (ม.๑) เป็นต้น นอกจากนี้สัตว์บางชนิดอาจจะเป็นลางร้าย หรือสัญญาณเตือนภัยจากผีร้ายก็ได้ เช่น อ้น (ม.๕๒) ซึ่งชาวมูเซอเชื่อกันว่า ถ้ามาอาศัยในไร่ใครผู้นั้นจะต้องทำบุญเป็นการถ่วง เพราะผีร้ายได้ส่งอันมาทวงแล้ว

นอกจากอันตรายจากความร้ายของสัตว์ป่าแล้ว นิทานเรื่อง "กำเนิดดิน" (ม.๘) ยังฉายให้เห็นโลกทัศน์เรื่องดินของชาวมูเซอได้เป็นอย่างดีว่าเขาก็ยังมีความเข้าใจ และมองเห็นโทษหรือผลเสียอันเกิดจากการเสพยาดินได้เป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ไต่ถล่าวไปข้างต้นนั้น สามารถฉายให้เห็นโลกทัศน์ของชาวมูเซอและชาวพื้นราบที่มีต่อธรรมชาติได้เป็นอย่างดีคือนอกจากคิดว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มิใช่วิตจริตใจ และมีความรู้สึกแฉง แร่นอยู่เสมือนมนุษย์เช่นกัน ซึ่งแนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นการยอมรับนับถือธรรมชาติในลักษณะที่เรียกว่า "วิญญาณนิยม"

(Animism) ได้อย่างชัดเจนเช่น

เชื่อว่าการกระทำบางอย่างธรรมชาติอาจให้คุณได้

ด้วยความเชื่อที่ว่าธรรมชาติวมทั้งปรากฏการณ์ทุกอย่างของธรรมชาติมิใช่วิตจริตใจมนุษย์จึงไม่พยายามปฏิบัติภารกิจ ๆ ที่จะเป็นการระราน ล้วงละเมิดความเป็นไป

แห่งธรรมชาติแต่กลับหันมามอบรับว่า ตนเองอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็พยายามดัดแปลงธรรมชาติบางอย่างให้เป็นประโยชน์ แก่ตนด้วย

มีนิทานชาวมูเซอ ๒ เรื่องและนิทานชาวพื้นราบอีก ๑ เรื่อง สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่คล้ายคลึงกันคือ การกระทำบางอย่างนั้น ธรรมชาติอาจให้คุณได้ ใน "พี่น้องสองคน" (ม.๑๒) และ "อัน" (ม๕๒) นั้น ชาวมูเซอเชื่อว่าถ้าคนใดทำบุญ เช่น สรวงอันให้เป็นที่พอใจแล้ว ก็ก็จะเอาอันไป จากนั้นตนก็จะประสบแต่ความสุขท่ามอากาศโดยผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องให้เคืองกรอนแต่อย่างใด

ส่วน "ราหูอมจันทร์" (พ.๓) นั้น แสดงให้เห็นทัศนะว่า ปราบฏกาณ์ตามธรรมชาติหรือสุริยคราสนั้น มิใช่เป็นเพียงสสารวัตถุ หากเป็นสิ่งที่มีความชีวิตและวิญญาณ อาจบันดาลคุณประโยชน์ให้กับมวลมนุษย์ได้ ดังนั้น เมื่อเกิดสุริยคราสขึ้นครั้งใด ทั้งชาวพื้นราบและชาวมูเซอก็จะพากันเคาะกาะมึง กระบอง หรือต้นไม้ให้เสียงกังสนั้นทวันไหว เพื่อช่วยเหลือ "จันทร์" ที่ถูก "ราหู" รังแก โดยเฉพาะชาวพื้นราบนั้นมีจุดประสงค์ที่ลึกซึ้งกว่านั้นแฝงเร้นอยู่ด้วย นั่นก็คือหวังว่าปราบฏกาณ์ตามธรรมชาติเหล่านั้นจะคลบบันดาลให้พืชผลต่าง ๆ เจริญเติบโตและคึกคักขึ้นนั่นเอง

เชื่อว่าสัตว์ในจินตนาการ เช่น กิรินหรือเงือกมีจริง

ความเชื่อเรื่องสัตว์ในจินตนาการว่ามีจริงนี้ ปราบฏให้เห็นอย่างคล้ายคลึงกันทั้งในนิทานชาวมูเซอและนิทานชาวพื้นราบ

จากเรื่อง "ผู้ชายคนเดียว" (ม.๒) ผู้เฒ่าได้เต่าถึงปลาซึ่งสามารถกลายร่าง เป็นสตรีสาว (เงือก) มาช่วยทำงานบ้านให้ชายหนุ่มผู้จับตัวเธอมา อีกทั้งยังมีอำนาจพิเศษ สามารถวิงปากเรียกวัวควายมาเข้าคอกได้เป็นจำนวนมาก

ใน "เจ้าสี่คน" (พ.๖) "พระสุธน" (พ.๗) และ "สระกิริน" (พ.๓๘) ก็ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อว่างิรินมีจริง เช่นกัน อย่างไรก็ตามเราจะรู้สึกได้ว่าลักษณะของสัตว์ในจินตนาการที่ประชาคมทั้ง ๒ กลุ่มวาดภาพในใจขึ้นนั้นต่างก็มีความคล้ายคลึงกันตรงที่มีคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับมนุษย์

เชื่อว่ายักษ์มีจริง

สำหรับนิทานพื้นบ้านชาวมูเซอ นั้น ไม่ปรากฏว่ามีกรกล่าวถึงยักษ์เลย จะมีปรากฏให้เห็นก็แต่ในนิทานพื้นบ้านชาวพื้นราบจำนวน ๒ เรื่อง เท่านั้นคือ "หงส์หิน" (พ.๕) และ "นางสิบสอง" (พ.๑๑)

ยักษ์ในทัศนะของชาวพื้นราบเท่าที่ปรากฏในนิทาน ๒ เรื่องดังกล่าวนี้เป็นมนุษย์ ในจินตนากรุ่นคิดคำนึงอันกว้างไกลของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า ช้ำยัง โทศร้ายรังแกมวลมนุษย์นั่นเอง หากในการดำเนินเรื่องผู้เล่ามักจัดให้พระเอกมีอิทธิฤทธิ์ที่สามารถเอาชนะยักษ์ ได้ดังเช่นพระรถ (พ.๑๑) และ เจ้าหงส์หิน (พ.๕) ที่สามารถปราบยักษ์ได้ในที่สุด

๓. สถานภาพของมนุษย์และธรรมชาติเป็นเช่นไร

จากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดชาวมูเซอและชาวพื้นราบจึง เว้นที่จะนำสภาพธรรมชาติเหล่านั้นมาเล่าสู่กันฟังเสียมิได้ เรื่องที่เล่าสู่กันฟังหรือนัยหนึ่ง "นิทาน" ของชาวพื้นบ้าน ๒ กลุ่มนี้ สามารถฉายให้เห็นภาพ การจัดวางสถานภาพของมนุษย์และธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ทัศนะอันคล้ายคลึงกันของชน ๒ กลุ่มนี้อาจแยกกล่าวได้ ๒ ลักษณะคือ

มนุษย์มีสถานภาพสูงกว่าธรรมชาติ

นิทานพื้นบ้านจำนวนหนึ่ง ได้สะท้อนให้เห็นทัศนะต่อธรรมชาติของชาวมูเซอที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับชาวพื้นราบ คือเชื่อว่า โดยทั่วไปแล้วมนุษย์มีสถานภาพสูงกว่าธรรมชาติ ทั้งนี้ด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีสติปัญญาสูงส่งกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ ในนิทานมุขตลก เรื่อง "พ้อตากับลูกเขย" (ม.๕๓) พ้อตาก็ได้ดั้นด้นแสวงหาเหยียยกหยามลูกเขยให้เป็นสุนัข เมื่อใช้งานลูกเขย จึงถูกลูกเขยแก้แค้นไม่ยอมปฏิบัติตามด้วย สุนัขไม่มีความสามารถเช่นมนุษย์

คติที่ว่า มนุษย์มีความสามารถสูงกว่าสัตว์นี้ ปรากฏให้เห็นอีกในนิทานเรื่อง "คนกะเลื่อ" (พ.๓๒) แม่เลื่อจะมีกิตติศัพท์เป็นที่ทราบกันทั่วว่าร้าย แข็งแรง แต่มนุษย์ผู้คอยพลังกว่า ก็สามารถใช้สติปัญญาอันลุ่มลึกเอาชนะเลื่อร้ายผู้ทรงพลัง หากคอยสติปัญญาได้อย่างงายกาย

นอกจากสติปัญญาสูงส่งกว่าแล้ว นิทานเรื่อง "นางสิบสอง" (พ.๑๑) ยังแสดงให้เห็นถึงความปราถณ์เปรี๊ยะของมนุษย์ ที่สามารถนำธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ได้อีกด้วย

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้มนุษย์คิดว่าตนเองมีสถานภาพสูงกว่าธรรมชาติคือ มนุษย์มีศีลธรรม เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวและยกกระดกจิตใจ

การที่บิดามารดาเป็นกับแกล้ม เพราะมีน เมาสู่รา นั้น เป็นการกระทำในขณะที่ไร้อิทธิพลของ สติยาคัญญาณความเป็นสัตว์ป่าที่ซุกซ่อนไว้จึงมีอำนาจเหนือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี แต่เมื่อพิษสุราเลื่อมถอย ความรู้สึกเหล่านั้นหรือกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมต่าง ๆ ก็ไ้หวนกลับมาสู่ความนึกคิด บิดาจึงไ้สำนึกในอกุศลกรรมที่ตนก่อขึ้นและความสำนึกผิดนั้น ไ้ช่วยให้จิตใจของ เขาบริสุทธิ์สะอาด และสูงส่งขึ้นกว่าสัตว์โลกทั้งหลาย (ม.๒๒)

แง่คิดเช่นนี้ปรากฏให้เห็นอีกในนิทานเรื่อง "เลื่อสมิง" (พ.๒๔) และ "ใจว่า" (พ.๒) ความใน เรื่องเลื่อสมิงนั้นมีอยู่ว่า มนุษย์ผู้หนึ่งศึกษาเศรษฐานวิชาจนสามารถแปลงกายเป็นเลื่อไปทำร้ายมนุษย์ด้วยกันได้ หากด้วยอกุศลกรรมที่เขาไ้กระทำไว้ เมื่อสิ้นชีวิตร่างของ เขาจึงกลายเป็นเลื่อ

นิทานเรื่องนี้ให้ข้อคิดที่ว่า ถ้ามนุษย์ไร้อิทธิพลเป็นหลักประจำใจแล้ว ก็จะมีสภาพไม่ต่างไปจากสัตว์เลย ศีลธรรมเท่านั้นที่จะช่วยยกกระดกความนึกคิด หรือฐานะของมนุษย์ให้สูงขึ้นจนสัตว์หรือธรรมชาติมีอาจเทียมทัน เช่น หญิงชราในเรื่อง "ใจว่า" (พ.๒) ที่มีเมตตาธรรมเป็น เกราะกำบังกาย จนแม้สัตว์ร้าย เช่นจระเข้ก็มีอาจสู้บารมีได้ โดยนัยตรงกันข้าม สถานภาพหรือคุณค่าความเป็นมนุษย์นั้น ย่อมลดลงตามซีกซ้นการประกอบอกุศลกรรม

ธรรมชาติ เป็น เพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ เสมือนมนุษย์

กึ่ง ไค้กล่าวถึง เชปภูมิหลัง ไว้ในภาคผนวกแล้วว่า วิธีประชาของชาวพื้นราบ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวภูเขานั้น มีความผูกพันกับสภาพธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เห็นยวนแน่น มาเป็น เวลานานแล้ว จากประสบการณ์ที่คองอิงอาศัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่ยารักษาโรคประชากมทั้ง ๒ กลุ่ม จึงมีเพียงมีทัศนคติต่อธรรมชาติว่าเป็นสิ่งเร้นลับ น่าสะพิงกลัว เท่านั้น หากความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ยังทำให้มนุษย์รู้สึกสนิทสนมกับธรรมชาติ เชื่อว่าธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ มีความรู้ดีมีความฉลาดเช่นเดียวกันมนุษย์ไม่ว่าธรรมชาตินั้นจะเป็นข้าว (ม.๓) ที่ถูกหญิงม่ายที่จนแตกเหวด จึงไม่กล้ามายังฝั่งนางเองอีกเลย หรือจะเป็นเพียงลูกนก ที่ถูกมนุษย์ผู้รักคระนองพรากจากอกแม่ของมันมา ลูกนกเอง ก็มีความรู้สึกโศกเศร้าในการถูกพรากจากอ้อมอกของแม่เหมือนมนุษย์ เช่นกัน (พ.๔) กังนั้นแม่ตัวละครจะเป็นสัตว์ แต่ในทานเรื่องนี้ก็เสนอแง่คิดว่า สัตว์ก็มีชีวิตจิตใจ เสมือนมนุษย์ นอกจากนี้สัตว์ หรือ ธรรมชาติยัง เปรียบเสมือน เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขอีกด้วย กังจะพบเห็นได้จากสุนัขและแมวที่คอยช่วยเหลือมิตรคือนางอุทลลาอยู่เสมอ (พ.๑๒) ม้าผู้คอยเคื้อนสติพระรอด ช่างผู้ให้ที่พึ่งพิงแก่นางดิบสอง นกจิ้งจอกที่ช่วยเหลือพระสุธน (พ.๑๑) วนที่ช่วยเชอขึ้นมาจากจอมพนะ (ม.๑๒) นกและหนูผู้ช่วยโหมมนุษย์ออกมาจากน้ำเต้า (ม.๒๕, ม.๒๗, ม.๔๕) สุนัขผู้ซื่อสัตย์คอยช่วยเหลือมนุษย์อยู่เสมอ (ม.๓, ม.๕, ม.๖, ม.๘) หรือชะนีที่ชาวภูเขจะไม่ทำร้ายควยถือว่าเป็นเพื่อนช่วยเหลือมนุษย์ อยู่กับมนุษย์ และช่วยร้องเพลงแทนในยามที่มนุษย์ร้องไม่ได้ (ม.๕๖) เป็นต้น

ก. เปรียบเทียบโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (Man and the Supernatural)

สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นเรื่องหลุดพ้นออกไปจากโลกของวิทยาศาสตร์อยู่เหนือเหตุผล ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นอิทธิพลทางความเชื่อที่ตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาตินี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีประชาเป็นอย่างมาก บางเรื่องก็ให้คุณค่าเป็นเวณกประสงค์เช่น เรื่องจิตวิญญาน ภพชาติ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ชอบได้ แต่สิ่งเหนือธรรมชาติบางอย่างก็ทำให้มนุษย์ รังมกาย เช่นความเชื่อในเรื่อง

โชคเคราะห์ดวงชะตาเป็นต้น (ศูนย์สังเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ ๒๕๒๑ : ๑๐๔) กติ
 คอลัง เห็นอิทธิฤทธิ์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวมุเซอและชาวพื้นราบนั้นได้แก่

๑ คติเกี่ยวกับเรื่องคุณไสย

หนังสือ Everyman's Encyclopedia (edited by Athelstan Ridgway
 ๑๙๔๔ - ๑๙๕๐ : ๖๖๖) กล่าวว่าคุณไสย (magic) เป็นเวทย์มนต์เกี่ยวกับกา
 ซึ่งผูกพันกับความหลงเชื่อ (Superstition) ว่า มนุษย์สามารถกระทำ
 สิ่งที่เกิดขึ้นโดยตัวของมนุษย์ได้ แต่มักจะเป็นเรื่องในชีวิตชาวบ้านมากกว่าในแวดวงผู้ที่มีการ
 ศึกษา อาจแบ่งได้ ๒ ประเภทคือไสยดำ หรือมายาคำ (Black magic)
 และไสยขาวหรือมายาขาว (White magic) กติอันคล้ายคลึงกัน เรื่องคุณไสย
 ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวมุเซอและชาวพื้นราบได้แก่

ความเชื่อถือเรื่องโชคกลาง

ความเชื่อเรื่องโชคกลางของชาวมุเซอและชาวพื้นราบนั้นมีมานานแล้ว และ
 เป็นคติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือถือว่าเหตุร้ายหรือสิ่งที่เกิดกับคนหรือการที่คิดทำขึ้น
 นั้น จะมีสัญญาณบอกเหตุ หรือลางบ่งบอกให้ปรากฏ โดยอาจเป็นโชคกลางที่เป็นรูปธรรมของ
 สิ่งที่มีชีวิต เช่น อัน (ม.๕๒) ผู้เป็นสื่อแจ้งให้ชาวมุเซอบ้านนั้น ๆ ทราบว่า ตนควรจะต้อง
 ทำบุญ เพราะบัดนี้ผีร้ายได้ส่งอันมาบอกกล่าวล่วงหน้า หรือเหยี่ยว (ม.๒๗) ที่บินร่อน
 เหนือหมู่บ้าน จะเป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่าบัดนี้ในหมู่บ้านได้มีหญิงตั้งครรภ์ขึ้นแล้ว
 เพราะเหยี่ยวได้บินมาทวงไก่ ซึ่งหญิงมุเซอเคยสัญญาว่าจะให้เป็นอามิส เนื่องจากเหยี่ยว
 บัง เอิญไปทราบความลับของเธอเข้า

นอกจากนี้ในนิทานเรื่อง "เจคีย์" (พ.๓๕) ยังสะท้อนให้เห็นคติเรื่องโชคกลาง
 ที่เป็นรูปธรรมของสิ่งไม่มีชีวิตอีกด้วย การเสียดายที่สัมฤทธิ์ผลสมดังคำอธิษฐานของพระ
 เจ้าตากสินฯ นั้น เปรียบเสมือน "สิ่งบอกเหตุที่ดี" ให้ทราบล่วงหน้าเห็นว่า ต่อไป
 พระองค์จะได้เป็นใหญ่เป็นโตคือได้ขึ้นครองราชสมบัติ

มีความเชื่อถือเรื่องกาตาอาคม

Encyclopedia Britannica (๑๙๕๓, ๒๓: ๕๘๖ - ๕๘๗) ได้กล่าวถึง
กาตาอาคมไว้ว่า คือข้อความศักดิ์สิทธิ์มีแบบแผน และเชื่อว่ามีคนหลายคนสามารถใช้กาตาแปลง
กายจากรูปหนึ่งไปสู่อีกรูปหนึ่งได้

จากการศึกษาสถานภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมูเซอ ผู้วิจัยพบว่าชาวไทยภูเขา
เหล่านี้มีความเชื่อถือเรื่องกาตาอาคมอย่าง เหนียวแน่นมั่นคง ดังปรากฏว่าคนที่มีความรู้เรื่อง
เวทย์มนต์กาตาจะได้รับการยกย่องจากชาวบ้านเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามความเชื่อเกี่ยวกับ
เรื่องกาตาอาคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวมูเซอ นั้น พบว่ามีเพียง เรื่องเดียวคือ "มูเซอ-
แดง" (ม.๒๐)

ในเรื่องนี้ผู้เล่าได้สะท้อนทัศนะของชาวมูเซอแถบบ้านห้วยปลาหลด ที่เชื่อว่าพวก
มูเซอแดง เป็นพวกผีดิบ มีกาตาอาคมสามารถสะกดพวกเขาให้ล้มก้มแล้วเข้าสิงสู่พวกเขาให้ตก
เป็นทาสปฏิบัติตามบัญชา เช่น นำไก่มาเช่นสรวงเป็นคัน การใช้อาคมสะกดนี้ปรากฏให้เห็นใน
นิทานชาวพื้นราบเช่นกัน

ในเรื่อง "น้ำมันพราย" (พ.๑๘) ผู้เล่าเชื่อว่ามนุษย์มีอาคมแก่กล้า สามารถสะกด
มีตายทั้งกลมเอาน้ำมันพรายมาทำเสน่ห์ได้

นอกจากการใช้กาตาอาคมสะกดให้สยบแล้ว นิทานหลายเรื่องยังสะท้อนให้เห็นความ
เชื่อเรื่องการใช้กาตาอาคมแปลงสภาวะจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งได้ เช่น การใช้กาตาอาคม
เสกหมากให้เป็นตัวตะเข็บ เสกขันธ์ให้คิดปาก เสกขันธ์ให้เป็นปลาหรือให้ผ้าขึ้นหลุดออก ใน
"กาตาอาคม" (พ.๒๒) การใช้อาคมพรางตาโดยการเสกเป็นศาลาครอบหรือปิดบังตัวข้าง
ในเรื่อง "อาคมพรางตา" (พ.๒๕) การเสกของเบาให้เป็นของหนักหรือให้เป็นยิ่งไม่ออก ใน
"อาคมหลวงตา" (พ.๒๖) การเสกวัวธนูมาฆ่าเสือสมิงซึ่งเป็นคนมีอาคมแก่กล้าในเรื่อง
"เสือสมิง" (พ.๒๘) และการลงอาคมปืนเพื่อยิงเสือสมิงให้ตาย เป็นต้น

แม้ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์จะปรากฏให้เห็นในนิทานจำนวนไม่มากนัก แต่นิทานแต่ละเรื่องก็สามารถฉายให้เห็นความเชื่อของชาวมูเซอและชาวพื้นราบได้อย่างชัดเจน และแม้ว่าปัจจุบันนี้วิทยาการแขนงต่าง ๆ จะเจริญก้าวหน้าไปมากแล้ว ก็ปรากฏว่า **เมื่อมีผู้เจ็บไข้** ไข้ป่วย ชาวบ้านก็จะมีภรรยาส่งโรงพยาบาล และขณะเดียวกันก็จะมีภรรยาไปหา "ร่างทรง" หรือ "ที่หนึ่ง" ให้ช่วยเชิญเจ้ามาประทับทรง ทำนายโชคชะตา ตลอดจนวิธีการรักษาให้ไปพร้อม ๆ กันกับการรักษาตามแบบวิทยาการสมัยใหม่ด้วย

๒. คติคอกวงวิญญาณและภูตผีปีศาจ

จากประสบการณ์อันยาวนาน ตลอดช่วงการวิวัฒนาการสืบต่อกันมา และการใกล้ชิดกับธรรมชาติแวดล้อมตัวเอง ชาวมูเซอและชาวพื้นราบจึง เกิดแนวความคิดและความเชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่แอบแฝงอยู่อย่างละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นไปกว่าปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่ปรากฏแก่ผัสสะ และสิ่งนี้เอง เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์และคำเนิการให้ปรากฏการณ์ของธรรมชาติต้อง เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ สภาวะ (being) เนื้อธรรมชาติที่ประชาคมชาวมูเซอและชาวพื้นราบเชื่อว่าสถิตย์อยู่เบื้องหลังธรรมชาติเหล่านั้นได้แก่ **คอกวงวิญญาณและภูตผีปีศาจ** เนื้อหาจากนิทานพื้นบ้านได้ฉายให้เห็นโลกทัศน์ของชาวมูเซอและชาวพื้นราบที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอันได้แก่ **คอกวงวิญญาณและภูตผีปีศาจ** อย่างลึกซึ้งชัดเจนดังนี้คือ

เชื่อว่าภูตผีปีศาจและวิญญาณมีจริง

ภูตผีและวิญญาณหมายถึงสิ่งลึกลับมองไม่เห็นตัวตน แต่เชื่อกันว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือมนุษย์ อาจทำให้ร้ายแก่มวลมนุษย์ได้ นิทานของชาวมูเซอและชาวพื้นราบในอัตราส่วน ๗ เรื่องต่อ ๔ เรื่อง (โปรดดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ค) สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่คล้ายคลึงกันว่า ภูตผีและวิญญาณมีจริง คติที่เป็นแบบทวินิยม (Dualism) ที่เชื่อว่า เมื่อรูปกายเสื่อมสูญแล้ว ส่วนที่เหลือคือจิตหรือวิญญาณของมนุษย์จะยังคงอยู่นั้น ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น วิญญาณสามี่ของหญิงแม่ลูกอ่อนที่ถูกไอช่ายหลอกลวง (ม.๓๓, ม.๔๐) วิญญาณจากศพที่เพิ่งถูกเผามาขอคอกพอกจาก "คนไทย" ที่เดินทางผ่านมาหยุดพักแรมบริเวณป่าช้า (ม.๔๔) และวิญญาณเจ้าสุวัตรที่นางบัวคำสั่งให้เฝ้ารักษาร่างกายไว้ให้ดี (พ.๔) เป็นต้น

สำหรับความรู้ เรื่องกาตาอาคมของชาวมูเซอ นั้น จากการสัมภาษณ์จะกาและปีศาจ จะมู หมอผีประจำหมู่บ้านห้วยปลาหลดเหนือ ทราบว่าบรรพบุรุษเคยฝึกหัดมาจากชาวพื้นราบ ที่เขามากลุกกลืออยู่ภายในหมู่บ้าน สมัยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แล้วก็ได้สั่งสอน สืบต่อกันมาจนปัจจุบัน ซึ่งเมื่อชาวมูเซอรับมาก็คงจะได้นำมาปรับให้เข้ากับสภาพความจำเป็น ในชีวิตของพวกเขาในแต่ละยุคสมัยเรื่อยมา กาตาอาคมของชาวมูเซอได้แก่ กาตาโลผีร้ายออก จากบ้านเรือน กาตาปิคประตุไม่ให้ผีร้ายเข้าหมู่บ้าน ไก่โกยเสกหินมาปิคประตุ หรือทางเข้า บ้าน เป็นต้น :-

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

คติอันคล้ายคลึงกัน เกี่ยวกับเรื่องคุณไสยที่สะท้อนให้เห็นจากนิทานพื้นบ้านของ ชาวมูเซอและชาวพื้นราบประการสุดท้ายนั้น ได้แก่ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

โหราศาสตร์หรือการทำนายโชคชะตาราศี เป็นความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ในทัศนะของบุคคลบางประเภท เช่น นักวิทยาศาสตร์ อาจมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระและ มงาย อย่างไรก็ตามในนิทานพื้นบ้านของชาวมูเซอก็ได้แสดงให้เห็นความเชื่อดังกล่าวอย่าง ชัดเจน

ในเรื่อง "ผีเมียไปกักสัตว์" (ม.๕๑) และ "ไม่ให้กินเหล้า" (ม.๓๖) สะท้อน ให้เห็นว่า เมื่อเกิดมีอุปสรรคขัดข้องเข้ามาในชีวิตประจำวันของพวกเขา ทางออกหรือ ที่พึ่งประการแรกของชาวมูเซอก็คือ การไปให้หมอผีหรือปุ่जार ทำนายทายทักหรือหาของทาง แก่ไขให้ วิธีการ "กูหมอ" ของชาวมูเซอ ได้แก่ การทำนายโดยใช้วิธีคืบกู (ม.๕๑) ให้ ปุ่जारหรือปุ่จองหลวง "นึ่งเทียน" ยามศึกสงครามหรือการทำนายจากขาไก่เลี้ยงตาย เป็นต้น

แง่คิดเช่นนี้ปรากฏให้เห็นอีกในนิทานชาวพื้นราบเรื่อง "ถ้าวัคคอย" (พ.๑๖) เฉลน่อยไปเล่นน้ำที่หน้าหน้าวัคแล้วหายสาบสูญไป ชาวบ้านต่างพากันออกเสาะหาใหญ่โต ขณะเดียวกันก็มีการไปหา "หมอกู" ตามที่ต่างๆ ให้ทำนายโชคชะตาราศีอีกด้วย

นอกจากวิญญานที่เพิ่งหลุกลอยออกจากร่างแล้ว นิทานอีกหลายเรื่องแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในผีอันเกิดจากวิญญานของคนที่ตายไปแล้ว ซึ่งไปเป็นเจ้าผี เช่น เจ้าพ่อเสือ (พ.๓๔) ไปเป็นผีชั้นสามัญ เช่น ผีเจ้าป่าเจ้าเขา (ม.๖๐, พ.๖๐) ผีเผ่าดำ (พ.๑๕, พ.๑๖) ผีสาระเลว สิ่งสู่ทำลายมนุษย์ (พ.๑๓, พ.๑๔, พ.๖๑, ม.๑๓, ม.๖๐) ตลอดจนผีที่อาจให้ตีหรือร้ายแก่มนุษย์ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่ามนุษย์ได้กระทำการเป็นที่ถูกใจผีหรือไม่ (ม.๑๕) เป็นต้น

เชื่อว่าเทวดามีอำนาจเหนือมนุษย์

เสฐียรโกเศศ (๒๕๒๐ : ๔๑) ได้กล่าวถึงภูตผีว่า "ผีนั้นมีสองอย่าง อย่างหนึ่งเป็นผีธรรมชาติอันเกิดจากวิญญานของโลกธาตุเป็นจำพวกผีฟ้าหรือเทวดา อีกอย่างหนึ่งเป็นผีอันเกิดจากวิญญานของคนที่ตายแล้ว"

นิทานของชาวมูเซอและชาวพื้นราบในอัตราร่วม ๘ เรื่องคือ ๑ เรื่อง สามารถชี้แนะให้เห็นความเชื่อที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเชื่อว่าผีฟ้าหรือเทวดามีอำนาจเหนือมวลมนุษย์

วิถีชีวิตของชาวมูเซอ นั้นผูกโยงอยู่กับเทพเจ้าตั้งแต่เกิดจนตาย เริ่มตั้งแต่ความเป็นมนุษย์ที่เทพเจ้าหือซาทรงประทานให้ (ม.๔๓, ม.๔๔, ม.๖๓) จนแม้มีชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินที่พระองค์ทรงเนรมิตไว้รอท่าแล้ว พระองค์ก็ยังกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับชาวมูเซอ ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นโดยทางอ้อม เช่น แหล่งทำมาหากินที่ชาวมูเซอจำเป็นต้องตั้งถิ่นฐานอยู่ตามป่าเขาเพราะบุญศีลต่าง ๆ ที่พระเจ้าประทานให้มานั้นหกรับรูดอยู่ตามภูเข และเพราะพระองค์ประทานขวานมาให้พวกเขาจึงต้องตัดต้นไม้แทนการไถนา (ม.๖๒) หรือการเข้ามามีบทบาทในการบงการวิถีชีวิตของชาวมูเซอโดยตรง นับตั้งแต่การทำบุญ การเต้นจะตี การต่าง เทียน การฆ่าสุกร เช่น สรวงบูชาเทพเจ้าหือซา เทพเจ้าหน้าสี ผีบ้านผีเรือน (แต่ทว่าลา) และพระเจ้าหรือภูตผีอื่น ๆ ซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาวมูเซอจะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด (ม.๕๑, ม.๕๓, ม.๕๔) ตลอดจนการวางข้อกำหนดหรือข้อห้ามประพฤติให้กับประชาชนของพระองค์คือ ห้ามทำบาป เช่น การดื่มสุรา (ม.๖๖) เป็นต้น

นอกจากให้กำเนิดมนุษย์และบงการวิถีชีวิตมนุษย์แล้ว แม้นวาระสุดท้ายแห่งชีวิตเทพเจ้าก็ยัง เข้ามามีส่วนร่วมในการกบั่นกาลหรือสั่งการให้สัตว์ พืช ตลอดจนมนุษย์ไปจุติในสภาวะต่าง ๆ ได้ตามพระทัยพระองค์อีกด้วย (ม.๖๓)

สำหรับนิทานพื้นบ้านชาวพื้นราบที่สะท้อนความเชื่อที่ว่า เทวะมีอำนาจเหนือมนุษย์นั้นพบว่า มีเพียง ๑ เรื่องคือ " นางสิบสอง " (พ.๑๑) ที่มีฟ้าหรือเทวดาอันได้แก่พระอินทร์ทรงช่วยเหลือพระสุชนให้สามารถเลือก "นิว" ที่เป็นของนางมโนราห์ได้ถูกต้อง

เป็นที่น่าสังเกตว่านิทานชาวพื้นราบนั้น สะท้อนถึงทัศนะที่เชื่อว่าพระเจ้านั้นมีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถบั่นกาลความเป็นไปต่าง ๆ ได้ แต่มีข้อแม้ว่าพระองค์จะช่วยเหลือแต่ผู้ที่มีความประพฤติดีมีคุณธรรมและความมานะพยายามเท่านั้น บทบาทของพระ เจ้าในนิทานของชาวพื้นราบนี้ดูเหมือนจะเป็น เพียง เพื่อนหรือผู้ช่วยที่ขึ้นมาช่วยพระ เสด็จผู้ประพฤติดีในยามยากเท่านั้น ต่างจากพระ เจ้าในนิทานชาวมูเซอ ที่มีสถานะสูงส่งยิ่งกว่าพระองค์มีบทบาทในการบงการและควบคุมวิถีชีวิตของชาวมูเซอตั้งแต่ เกิดจนตายเลยทีเดียว

เชื่อว่าผีเจ้าที่ เจ้าป่ามีอำนาจเหนือมนุษย์

ข้อมูลที่ไต่จากการสัมภาษณ์ปรากฏว่าชาวมูเซอและชาวพื้นราบต่างก็มีความ เชื่อถือศรัทธาในเรื่องผีเจ้าป่าเจ้าเขา หรือผีเจ้าที่เจ้าทางต้องตรงกันอยู่ ๒ แห่งคือ ผีพะวอของชาวมูเซอหรือเจ้าพ่อพะวอของชาวพื้นราบ ซึ่งเชื่อว่าสถิตย์อยู่ ณ เขาพะวอ ต. พะวอ และผีแม่นางแก้ว ที่เชื่อกันว่าสถิตย์อยู่ ณ ภูเขาคันทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านห้วยปลาหลด ต. พะวอ อย่างไรก็ตามทัศนะที่สะท้อนให้เห็นจากนิทานพื้นบ้านของประชาคมทั้ง ๒ กลุ่มนี้ ก็มีความถูกต้องตรงกันกับข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เป็นอย่างดี

ใน " พระเจ้ามูเซอ " (ม.๖๐) แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่อง เจ้าป่าเจ้าเขาได้อย่างชัดเจน ชาวมูเซอเชื่อว่า ตามภูเขาสองแห่งจะมีผีเฝ้าปกป้องรักษาอยู่ ถ้ามมนุษย์เช่น สรวงบุษบาถูกอกถูกใจผีก็จะตอบแทนให้มนุษย์มีชีวิตที่สุขสบาย ปลอดภัยจากโรคร้ายและทำไร่นานาได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ดี

แนวคิดเรื่องการมีผู้ปกป้องรักษาคุ้มครองแต่ละท้องถิ่นนั้น ปรากฏให้เห็นอีกในนิทานเรื่อง "วังเจ้า" (พ.๓๘) ชาวพื้นราบเชื่อกันว่าที่บ้านวังเจ้านั้นมีเจ้าพ่อเสื้อผู้ศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องดูแลอยู่ ดังนั้นประชาชนที่สัญจรไปมา มักจะบนบานศาลกล่าวหรือกราบไหว้บูชาให้ท่านคุ้มครองดูแลตนให้ปลอดภัยตลอดการเดินทาง

ในนิทานเรื่อง "ผีเจ้าที่" (พ.๒๐) ได้ปรากฏแนวคิดที่คล้ายคลึงกันอีกคือ หญิงชราผู้หนึ่ง ได้เสียชีวิตในระหว่างการเดินทางในป่า บรรดาลูกหลานจึง เส่รำโศกเสียใจที่นางมาเสียชีวิตในท่ามกลางป่าอันทุรกันดาร ไม่มีแม่แต่พระสงฆ์จะมาทำพิธีบังสุกุล จึงพากันบนบานศาลกล่าวต่อผีเจ้าป่าเจ้าที่ขอให้หญิงชรากลับคืนมา

เชื่อว่าผีที่สิงประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์

นอกจากความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่เจ้าป่าแล้ว ชาวภูเขอและชาวพื้นราบยังมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกันอีกว่า ผีที่สิงสู่ประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่งก็มีอำนาจเหนือมนุษย์ด้วยเช่นกัน คติดังกล่าวนี้ไต่แก่ว่า ความเชื่อของชาวพื้นราบที่ว่า ถ้ามนุษย์คนใดถูกผีโพง ผีปอบ (หรือผีกะ) และผีพายเข้าสิงสู่อยู่ในเรือนกายแล้ว มนุษย์คนนั้นก็จะต้องกระทำกิจการต่าง ๆ ไปโดยไร้สติทั้งนี้เป็นเพราะผีในเรือนกายบงการให้ทำ ไม่ว่าจะเป็นการไปหาของสกปรกเช่น ชานหมาก ไล่คนหรือรกเด็ก กินในยามวิกาล หรือการที่ผีร้ายคอย ๆ กัดกินไล่คนที่มันสิงสู่อยู่ไปที่ละเล็กทีละน้อยจนมนุษย์คนนั้นสิ้นชีวิต เป็นต้น (พ.๑๒, พ.๑๗, พ.๑๘, พ.๒๑) ผีร้ายที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์นี้ปรากฏให้เห็นในนิทานพื้นบ้านชาวภูเขอ เช่นกันหากในรูปแบบที่ต่างออกไป

ขอยกตัวอย่างจากนิทาน ๒ เรื่องคือ "อัน" (ม.๕๒) และ "หนะพีพี" (ม.๑๘) ชาวภูเขอเชื่อกันว่า อัน เป็นสิ่งที่มีผีร้ายซึ่งสถิตย์อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งส่งเข้ามาบอกเหตุ (ม.๕๒) และผีซึ่งมีหน้าที่ดูแลแม่น้ำ (ม.๑๘) มีอำนาจบันดาลเหตุร้ายหรือดีให้มนุษย์ได้ถ้ามนุษย์กระทำดี เช่น โดยการเช่นสรวงวิงวอน ผีน้ำและผีรายนั้นก็บันดาลความสุขให้มนุษย์ ตรงกันข้ามหากมนุษย์เฉยเมยไม่สยบต่ออำนาจภูติผีเหล่านี้ มนุษย์อาจถูกเล่นงานจนถึงแก่ชีวิตได้ นอกจากนี้ชาวภูเขอยังเชื่อว่าต้นข้านั้นมีผีขาว (ท่านองแม่โพสพของชาวพื้นราบ) คือโอโยมอ และจะโยมอปกป้องรักษาอยู่ ถ้ามนุษย์เช่นสรวงบูชาดี ๆ ผีข้างทั้งสองก็จะบันดาลให้ต้นข้านั้นมีผลผลิตงอกงามอุดมสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยใด ๆ

ความเชื่อในสิ่งนามธรรมดังกล่าวนี้ปรากฏให้พบเห็นได้อย่างชัดเจนในรูปของรูปธรรม คือ พิธีกรรมเรียกขวัญข้าว ซึ่งชาวมูเซอกระทำกันอย่างเคร่งครัดและหลายชั้นตอนด้วยกัน (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

เชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีอำนาจเหนือมนุษย์

ชาวมูเซอและชาวพื้นราบมีคติต่อผีบรรพบุรุษคล้ายคลึงกัน คือเชื่อว่าผีเหล่านี้จะคอยคุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานที่นับถือท่าน และประพฤติกินอยู่ในโอวาทและทำนองคลองธรรมแห่งบรรพบุรุษ

แม้ว่านิทานชาวพื้นราบที่รวบรวมได้จะมีเรื่องใดกล่าวพาดพิงถึงความเชื่อในอำนาจผีบรรพบุรุษ แต่ธรรมเนียมประเพณีบางประการของชาวพื้นราบก็สะท้อนให้เห็นความเชื่อดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ประเพณีที่สะท้อนความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน ซึ่งคู่บ่าวสาวจะต้องตั้งเครื่องเซ่น กระทำพิธีกราบไหว้ขออนุญาตก่อนนุ่งผ้าตายายเสียก่อนและในประเพณีวันสงกรานต์ ซึ่งจะมีการนำโกศบรรพบุรุษที่ดวงดับไปแล้วมาปะพรมด้วยน้ำมะกรูดส่นบ่อย เป็นการขอขมาและแสดงความเคารพต่อท่านผู้ดวงดับไปแล้ว ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่า ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเหล่านี้ได้คอยดูแลปกป้องรักษาพวกตนอยู่นั่นเอง ส่วนชาวมูเซอนั้น ความเชื่อถือในอำนาจแห่งวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงเห็นยวนแน่น มั่นคงมาก และความเชื่อเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นในนิทานพื้นบ้านอีกด้วย ขอยกตัวอย่างจากนิทานสองเรื่อง คือ

"จะคี" (ม.๕๑) ชาวมูเซอเชื่อว่า เหตุที่พวกตนเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีเรื่องเดือดร้อน อยู่เสมอ นั้น เนื่องจากตนไม่มีผีบ้านผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษคุ้มครอง ดังนั้นต่อมาจึงได้มีการสร้างห้องผีเรือน (บ่อบา หรือ บู้บา) ขึ้น เพื่อให้เป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษ พร้อมทั้งจัดการให้มีการเซ่นไหว้เป็นประจำ ตามคำสอนของพระเจ้าหน้าสี่ นอกจากนี้ชาวมูเซอยังเชื่อว่าผีบรรพบุรุษสามารถให้คำปรึกษาแก่พวกตนได้อีกด้วย ดังนั้นชาวมูเซอจึงมีความกลัว เกรงบรรพบุรุษมาก ดังปรากฏในนิทานเรื่อง "กบกะเลื่อ" (ม.๑๐) ที่เลื่อพบผลสลอกที่ถูกแมงเงาะ เป็นรูพรุน เกิดเข้าใจผิดว่าเป็นกระดูกบรรพบุรุษของตน จึงหลบหนีไปด้วยความเกรงกลัว เป็นต้น

เชื่อว่าเทวะและกฤตมีเป็นผู้ตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์

นอกจากคติที่ว่าเทพเจ้าทรงเป็นผู้สร้าง ตลอดจนผู้บงการวิถีชีวิตมนุษย์แล้ว ชาว
 มุเซอยัง เชื่อต่อไปอีกด้วยว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์จะถูกตัดสินโดยเทพเจ้าและกฤตมี
 ความเชื่อดังกล่าวนี้ ปรากฏในนิทานหลายเรื่อง เช่นนิทานมุเซอ เรื่องที่ ๑๘, ๒๒, ๕๑, ๕๓, ๕๔, ๕๕
 และ ๖๓ เนื้อหาของนิทานแต่ละเรื่องล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงแนวทางหรือหลักเกณฑ์ที่
 เทพเจ้าและกฤตมีกำหนดหรือบงการให้มนุษย์ปฏิบัติตามทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นการทำพิธีจะคี
 (ม.๕๑, ม.๕๓, ม.๕๔) การปฏิบัติตามข้อห้ามประพฤติกโดยการไม่กินสุรา (ม.๒๒) การเช่น
 ไหว้ผืนน้ำ (ม.๑๘) หรือการทำบุญเลี้ยงแขกในงานแต่งงาน (ม.๕๕) เป็นต้น และหลักเกณฑ์
 หรือข้อปฏิบัติเหล่านี้เองที่พระเจ้าหรือกฤตมีได้ใช้ เป็นแนวทางตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ ชาวมุเซอ
 เชื่อว่าถ้าคนปฏิบัติตามคำสั่งสอนและขนบธรรมเนียมที่นิยมของบรรพบุรุษอันมีรากฐานมาจาก
 ความเชื่อมั่นในเทพเจ้าและกฤตมีโดยถูกต้องสม่ำเสมอแล้ว คนก็จะเป็นที่พึงพอใจของพระเจ้า
 และกฤตมีนั้น ผลประโยชน์ที่จะได้รับตามมาก็คือ ความสุขสบาย อาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์
 ปราศจากกฤตมีมารบกวนให้เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

ส่วนในนิทานชาวพื้นราบนั้น ปรากฏว่ามีนิทานที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ดังกล่าว
 เพียงหนึ่งเรื่องคือ "นางสิบสอง" (พ.๑๑) บทบาทของผีฟ้าหรือพระอินทร์ในเรื่องนางสิบสอง
 นั้น ได้แก่การช่วยเหลือตัวเอกของเรื่องที่ประสบอุปสรรคในชีวิต การช่วยเหลือครั้งนี้คือบ่า-
 เหน็จที่ประทานให้กับมนุษย์ หลังจากที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยแล้วว่า พระสุธน เป็นคนที่มีความ
 ประพฤติดี ถูกใจพระองค์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม โดยที่ชาวพื้นราบได้รับอิทธิพลของพุทธประเพณีมานาน ความเชื่อเรื่อง
 กรรมลิขิต จึงเป็นความเชื่อที่ฝังจิตฝังใจมากกว่าความเชื่อในอำนาจแห่งการตัดสินพฤติกรรม -
 กรรมมนุษย์ ของเทวะซึ่งเป็นความเชื่อในลักษณะพื้น ๆ เบา ๆ ต่างจากคติของชาวมุเซอ
 ที่มีความเชื่อในอำนาจของเทวะอย่างลึกซึ้ง เห็นยวแน่นอน

๓. ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอและชาวไทยพื้นราบมีความเชื่อที่ตรงกันว่าคน สัตว์

พืช หรือแม้แต่ชาวของต่าง ๆ ย่อมจะมีสถานะที่มีอำนาจลึกลับอย่างหนึ่ง แฝงอยู่ในส่วนของร่างกาย และจิตใจ เรียกว่า "ขวัญ" ความเชื่อเรื่องขวัญของประชาคมชาวมูเซอและชาวพื้นราบได้แก่

เชื่อว่ามนุษย์มีขวัญคอยปกปักรักษา

สำหรับคติเรื่องมนุษย์มีขวัญคอยปกปักรักษานั้น ปรากฏให้เห็นเฉพาะในนิทานพื้นบ้านชาวพื้นราบเท่านั้น

นิทานชาวพื้นราบจำนวนหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องขวัญว่า เป็นสิ่งหนึ่งที่ทรงพลังหรืออำนาจลึกลับแฝง เฝ้ารักษาอยู่ภายในเรือนกายตลอดเวลา ยามใดที่มีเหตุร้ายแรงมากระทบกระทั่งเตือนจิตใจ เช่น นางปะที่ที่กลับมาจากป่าและพบว่าก้นหาชาติลูกรักหายไป (พ.๓๓๖, พ.๓๔) หรือเกิดมีการพลัดพรากจากบ้านเรือนไปเป็นเวลานาน และหลุดพ้นจากภยันตรายมาได้ เช่นชายในเรื่อง "หงส์หิน" พ.๕) และนางมโนราห์ในเรื่อง "นางสิบสอง" (พ.๑๑) ก็อาจทำให้เกิดอาการ "ขวัญหาย" หรือ "ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว" ได้ จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญให้ กลับคืนมาอยู่กับเนื้อกับตัวพร้อมทั้งมีงานเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โต เป็นต้น

เมื่อนิทานชาวมูเซอที่รวบรวมได้จะไม่ปรากฏความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่อง "ขวัญ" แต่ในสภาพชีวิตจริงแล้ว ชาวมูเซอมีความยึดมั่นต่อความเชื่อเรื่องขวัญอย่างลึกซึ้งจริงจัง ดังปรากฏว่า ประเพณีในวันปีใหม่ (เขาะจาเลอ) หรือวันกินข้าวใหม่ (จะสีจาเลอ) ของชาวมูเซอ จะมีการจัดพิธีเรียกขวัญมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่จากไปไกลบ้านเรือน ให้กลับคืนมาสู่เรือนกาย มาช่วยกันกินมาช่วยกันทำงานบุญโดยทั่วกัน หรือเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น ชาวมูเซอก็เชื่ออย่างมั่นคงว่า เป็นเพราะขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว จำเป็นจะต้องจัดพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนมา การเรียกขวัญของชาวมูเซอนั้น มีขั้นตอนและพิธีการหลายระดับ เช่น พิธีฮากู , พิธีฮือฮากู , จูจู้จู้ และ ปอไปตี เป็นต้น (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

เชื่อว่าของทุกอย่างมีเจ้าของหรือผู้พิทักษ์รักษา

นิทานพื้นบ้านชาวมูเซอและชาวพื้นราบในอัตราส่วน ๒ เรื่องต่อ ๓ เรื่อง ได้ฉายให้เห็นโลกทัศน์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันของประชาคม ๒ กลุ่มนี้กล่าวคือ เชื่อว่าของทุกอย่างมีเจ้าของหรือผู้พิทักษ์รักษา ซึ่งได้แก่ ถ้ำ ต้นไทร ต้นไม้ใหญ่ หรือ สระ

ในนิทานเรื่อง "ไอ้ข้าย" (ม.๓๗, ม.๔๐) สะท้อนให้เห็นความเชื่อถือว่าต้นไทรหรือต้นไม้ใหญ่ มีสิ่งเร้นลับเป็นผู้พิทักษ์รักษาอยู่ได้อย่างชัดเจนมาก เช่น หญิงชราชาวมูเซอที่มีปัญหาซักข์ของมิสามารถแก้ไขได้ ก็จะไปตามพ่อต้นไทรให้ช่วยเฉลยให้

นอกจากจะเชื่อว่าผู้พิทักษ์ต้นไทรแล้ว ความเชื่อที่คล้ายคลึงกันนี้ยังปรากฏให้เห็นในนิทานเรื่อง "ถ้ำ" (พ.๑๕) และ "ถ้ำวัดคอย" (พ.๑๖) อีกด้วย

ชาวบ้านเชื่อว่า สาเหตุที่ประตูถ้ำปิดลงนี้ เนื่องจากผู้ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาถ้ำ และข้าวของเครื่องใช้ภายในถ้ำ เกิดความไม่พอใจมนุษย์ผู้ละโมภเห็นแก่ตัว ยืมของไปใช้แล้วไม่ส่งคืน จึงไต่หยูกยั้งการให้ยืมโดยปิดประตูถ้ำเสีย นอกจากนี้ชาวพื้นราบยังเชื่อกันว่าสระน้ำใน "สระกินรีเล่นน้ำ" (พ.๓๔) นั้น ตักก็สิทธิ์และ "แรง" กว้ยมีผู้พิทักษ์รักษาอยู่ เป็นต้น

๔. คติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

นอกจากคติเกี่ยวกับผีสง เทวดา ไสยศาสตร์และขวัญแล้ว นิทานพื้นบ้านชาวมูเซอและชาวพื้นราบ ยังฉายให้เห็นโลกทัศน์ที่คล้ายคลึงกันต่อคติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอีกด้วย เช่น

เชื่อว่าผีภพชาติอื่นนอกเหนือไปจากที่เราสัมผัส

สืบเนื่องจากทัศนะข้างต้นที่เชื่อว่า มนุษย์ตายแล้วไม่สูญหายไปไหนคงวนเวียนอยู่เพื่อการเกิดใหม่ตามกรรมวิบากประกอบกับเนื้อเรื่องจากนิทานพื้นบ้านชาวมูเซอและชาวพื้นราบในอัตราส่วน ๒ เรื่องต่อ ๔ เรื่อง ได้ฉายให้เห็นโลกทัศน์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันของประชาคม ๒ กลุ่มนี้ได้อย่างแจ่มชัดลึกซึ้งคือ เชื่อว่านอกจากภพชาติรูปธรรมที่ปรากฏแก่ผัสสะของคนในปัจจุบันแล้ว ยังเชื่อว่ายังมี "ชาติหน้า" หรือ "อดีตชาติ" อีกด้วย

ทัศนะเช่นนี้ ปรากฏในนิทานพื้นบ้านหลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่อง "กำเน็คผีน" (ม.๔) และ "นางสิบสอง" (พ.๑๑) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อของหญิงงามชาวมุเซอ (ม.๔) และ นาง เมรี (พ.๑๑) ที่มั่นใจว่านอกจากชาติที่แล้วยังมี "ชาติหน้า" นางทั้งสองจึงได้อธิษฐานขอไปเกิดเป็นคอกกิ้งและนางมโนราห์ในภพชาติต่อไป

ในนิทานเรื่อง "เจ้าสุวัตรนางบัวคำ" (พ.๔) นางบัวคำได้ทำการเสี่ยงทายหาคู่ ทั้งนี้ด้วยความเชื่อในบุพเพสันนิวาสแต่ชาติปางก่อนว่า ถ้าชาติที่แล้วได้เป็นเนื้อคู่กันมา ชาตินี้ก็จะไม่แคล้วได้อยู่กินร่วมกันอีก ใน "ราหูอมจันทร์" (พ.๓) นั้น ชาวพื้นราบเล่ากันว่า ราหูอมจันทร์ในปัจจุบันชาติก็คือ พี่น้องที่ตามมาจองเวรจองกรรมกัน ด้วยผลพวงแห่งความอาฆาตแค้นในอดีตชาติ

แนวความคิด "อดีตชาติ" นั้นปรากฏให้เห็นอีกในนิทานเรื่อง "อัน" (ม.๕๒) ชาวมุเซอเชื่อกันว่า ในอดีตกาลอันก็คือเด็กกำพร้าผู้ปราศจากบ้าน เวียนและพี่น้อง ต้องไปอาศัยอยู่ตามกอไผ่ เมื่อสิ้นชีวิตจึงได้มาเกิดเป็นอันในปัจจุบันชาติ

ยังมีนิทานอีกหลายเรื่องที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ นิทานเรื่อง "หมิ่นหนี่ท่ากา" (ม.๖๒) "คำสั่ง" (ม.๖๓) "พระเจ้ามูเซอ" (ม.๖๐) และ "นางอุทธลา" (พ.๑๒) ต่างก็ฉายให้เห็นโลกทัศน์เรื่อง "ชาตินี้" และ "ชาติหน้า" ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เชื่อว่า แม้กายมนุษย์จะดับสูญแล้วในปัจจุบันชาติ แต่มนุษย์ก็สามารถไปเกิดใหม่ได้ใน "ชาติหน้า" หรือ "ชาติต่อไป" โดยอาจเกิดเป็นอะไรก็ได้

เชื่อในอำนาจของแรงอธิษฐานว่าเป็นจริง

ความเชื่อเรื่องแรงอธิษฐานว่าสามารถเป็นจริงได้นั้น ปรากฏในนิทานชาวมุเซอ และนิทานชาวพื้นราบจำนวนหลายเรื่อง เช่น การอธิษฐานขอไปเกิดเป็นคอกกิ้งในนิทานเรื่อง "กำเน็คผีน" (ม.๔) หรือนางมโนราห์ในเรื่อง "นางสิบสอง" (พ.๑๑) การอธิษฐานเสี่ยงทายหาคู่ในนิทานเรื่อง "กำเน็คมนุษย์" (ม.๔๗) และ "เจ้าสุวัตรนางบัวคำ"

(พ.๘) การอธิษฐานก่อนการเสี่ยงทาย เพื่อให้การเสี่ยงทายนั้นมีความแม่นยำในนิทานเรื่อง "เจ้าสุคน" (พ.๖) และ "เจกีย์" (พ.๓๕) เป็นต้น

คติเรื่อง "แรงอธิษฐาน" นี้ เป็นการขอล่วงหน้าค่อสิ่งที่มีมนุษย์จิตศรัทธา ทั้งนี้ด้วยความเชื่อเรื่อง แรงอธิษฐานที่เกิดจากจิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย